

€ 5,-

musis

Een nieuw crematorium Beukenhof / All about drawing
Geen Vlaggetjesdag wel haring / Ashok Bhalotra over Vlaardingen

de Schiedambon
geniet van een belevenis in de stad van molens en jenever

Kies uw eigen belevenis op www.ontdekschiedam.nl

Cadeautip: de Schiedambon

Op zoek naar een origineel cadeau? Geef dan een unieke Schiedamse belevenis met de Schiedambon! Deze cadeaubon is in verschillende prijsklassen te koop bij VVV Schiedam. Hiermee kan de ontvanger een belevenis uitzoeken bij meer dan twintig Schiedamse ondernemers.

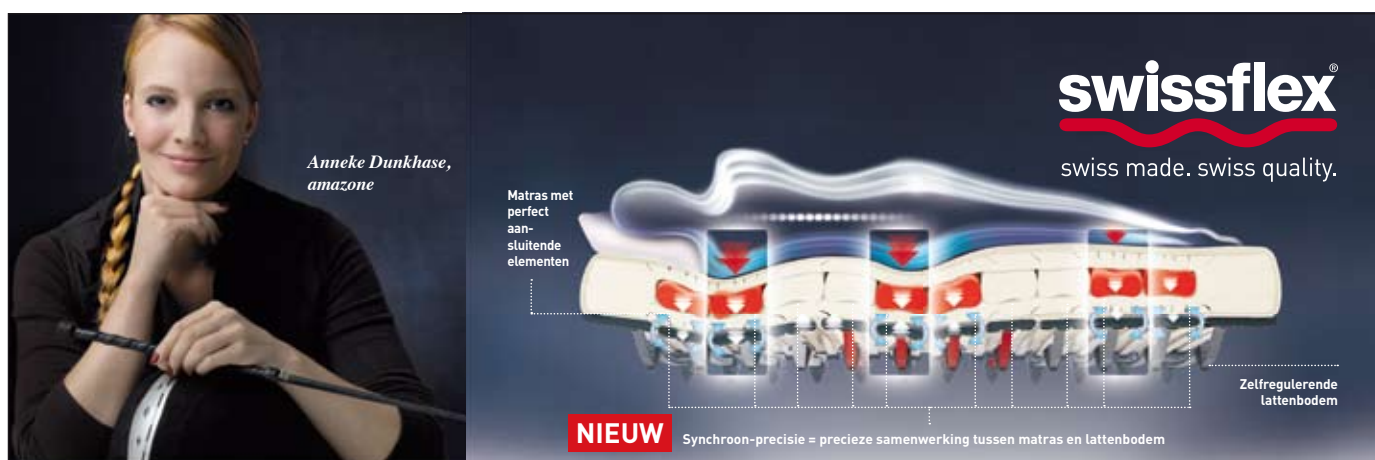
De keuze is groot: van een lekker gevulde lunchbox voor onderweg tot een uur op stap met een personal shopper in Schiedam, van een viergangendiner tot een actieve workshop.

U koopt de Schiedambon bij de VVV-winkel en op www.webshopvvvschiedam.nl.

VVV Schiedam
Buitenhavenweg 9
3113 BC Schiedam
010 473 30 00
info@vvvschiedam.nl
www.ontdekschiedam.nl/schiedambon

Openingstijden
maandag t/m vrijdag: 9.00 - 17.30 uur
zaterdag: 10.00 - 17.00 uur

ontwerp: 300procent fotografie: Jan van der Ploeg

Anneke Dunkhase, amazone

swissflex®
swiss made. swiss quality.

Matras met perfect aansluitende elementen

NIEUW Synchroon-precisie = precieze samenwerking tussen matras en lattenbodem

Zelfregulerende lattenbodem

**Paardrijden is mijn leven.
Een gezonde nachtrust mijn stokpaardje.**

Swissflex en ik. Eén tijdens het slapen.

Een gezonde nachtrust door de **synchroon-precisie** tussen matras en lattenbodem. **Het resultaat:**

- Perfecte aanpassing aan uw bewegingen tijdens de slaap.
- In elke houding perfect in balans en een goede ondersteuning van top tot teen.
- Anatomisch correct en tegelijk ontspannen, drukvrij liggen.

Alleen Swissflex biedt deze unieke combinatie van matras en lattenbodem voor alle lichaamstypen aan, in een uitgebreid assortiment.

Swissflex. Omdat een gezonde nachtrust het waard is.

DE VOS BURCHART
SLAAPCOMFORT

Hoogstraat 172-174 - 3111 HP Schiedam
Tel.: (010) 42 68 732

www.bednodig.nl

Orthopedische kussens thuis gratis testen.
Parkeren: ABC Parkeergarage - Kreupelstraat. Gratis uitrijkaart.

Musis verschijnt 11 maal per jaar
en informeert en opinieert
onafhankelijk op het brede terrein
van cultuur en samenleving.

Musis is toegelaten als
Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI)
8049 60 057

Uitgever: Stichting Musis
Bestuur:

Jan Franken, Dick Jansen, Loe Koppejan - voorzitter,
Jos Poolman, Karin Visser, (vacature)

Redactie en administratie:
Broersvest 75-77
3111 ED Schiedam
Telefoon: 010 473 55 18
E-mail: redactie@musis.info

Hoofdredacteur: Hans van der Sloot

Redactie:
Jeroen ter Brugge, Theo van Giezen,
Sjef Henderickx, Jack Tsang, Rikkert Wijk
Tekstredactie: Harriet Kruse
Eindredactie: Laurens Priester

Abonnement: minimaal € 35,-
(jaarabonnement 2011)
(een hogere bijdrage wordt zeer op prijs gesteld)
op rekeningnummer 81.33.79.555 Fortis

Opzeggingen schriftelijk 2 maanden
voor beëindiging abonnementsperiode.

Advertentie-exploitatie:
DK media, Schieweg 93, 2627 AT Delft
Telefoon: 015 256 60 10
Mobiel: 06 285 993 70

MUSIS ONLINE OP
<http://archief.schiedam.nl/>

Van januari 2009 tot de maand voorafgaand aan
het laatste nummer (mei 2011) is Musis
volledig leesbaar op de website van het
Gemeentearchief Schiedam / publicaties.
Het Musisarchief is volledig doorzoekbaar.
Alle auteursrechten en datarecht berusten bij
Stichting Musis en de auteurs. Het onderwijs en
educatieve instellingen kunnen op Musis een beroep
doen bij het geschikt maken van onderwerpen voor
lessen en projecten.

Lithografie en druk: TDS printmaildata, Schiedam

Alle auteursrechten en datarecht berusten
bij Stichting Musis en de auteurs.

Omslag: Geraldine Overgaag
in het oude pand van 'De Molukken'
foto: Sjaak van Beek

Inhoudsopgave

- 4** Ontwerp voor crematorium Beukenhof plaatst Schiedam op wereldranglijst hedendaagse architectuur
- 8** Ashok Bhalotra houdt lezing in Vlaardingen
- 12** Collectieve voortuin. Omwonenden koesteren de Plantage
- 16** Geraldine Overgaag. In koloniale waren, specerijen en duivelsdrek
- 20** Haring in het land, dokter aan de kant!
- 24** Museumvondsten
- 26** De Bibliotheek van Voltaire in ... St. Petersburg
- 30** All About Drawing, de tekenkunst van nu is meer dan springlevend

EEN ANDERE VISIE OP DE DOOD

Met het ontwerp voor het auditorium en crematorium Beukenhof presteerde het New Yorkse architectenbureau Asymptote aan Schiedam de mogelijkheid om een gebouw van internationale allure te realiseren. Het initiatief tot dit ontwerp werd genomen door prof. mr. Piet Sanders die al eerder Asymptote voor Schiedam en de Beukenhof interesseerde. Het resultaat is een beeldschoon ontwerp. Daarover waren alle aanwezigen op de presentatie in de Giudici Kapel het eens. Voor het publiek staat de maquette nog geruime tijd geëxposeerd in het CBK.

Vanzelfsprekend bezocht Froukje Holtrop de tentoonstelling All about drawing, de grootste en meest diverse tentoonstelling van hedendaagse Nederlandse tekenkunst. Ze was onder de indruk. Precies zoals de meeste van de (talrijke) bezoekers die de weg naar Hoogstraat 112 weten te vinden.

Nog altijd denkt Vlaardingen met weemoed aan de dagen van weleer als de vloot zich op vlaggetjesdag opmaakte om zee te kiezen. Er is geen vloot meer in Vlaardingen. Ook van 'Eet haring uit Vlaaring' wordt niets meer vernomen. De komst van de nieuwe haring daarentegen is en blijft een gebeurtenis van nationale betekenis. Alle reden om nog 'ns om te kijken dus.

Peter de Lange vroeg prominent architect en stedenbouwkundige Bhalotra naar zijn mening over Vlaardingen. De antwoorden van Bhalotra zijn – zoals altijd – het overdenken meer dan waard.

Geraldine Overgaag tenslotte had nooit het plan om het geur- en kleurrijke bedrijf van haar vader 'De Molukken' over te nemen. Het lot besliste echter anders, en maakte dat zij als jong ondernemer een oud en karakteristiek bedrijf opnieuw leven in moest blazen. Met succes overigens.

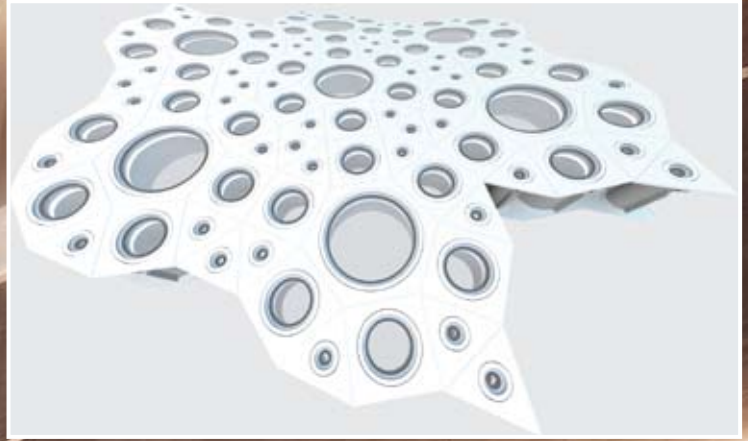

Ontwerp voor crematorium Beukenhof plaatst Schiedam op wereldranglijst hedendaagse architectuur

tekst: **Hans van der Sloot**

foto's: **Asymptote**

Wethouder van financiën Ad Mostert genoot op 26 mei de eer om voor het Schiedamse gemeentebestuur in de Giudici Kapel van het Stedelijk Museum het ontwerp te ontvangen voor een mogelijk nieuw auditorium en crematorium voor Beukenhof. Beukenhof is weliswaar sedert de overname door Yarden een private onderneming. De zorg voor uitvoering van de Wet op de lijkbezorging is en blijft echter een overheidstaak. Bovendien gaat het ontwerp voor dit crematorium veel verder dan de plaatselijke behoeften. Ontworpen door de New Yorkse architecten Hani Rashid en Lise Anne Couture is het een uniek centrum dat tegemoet komt aan de uitvaartwensen van alle grote culturen in Nederland. "Want", zoals Hani Rahid in zijn toelichting schetste en Ad Mostert onderschreef, "het recht om de doden hun laatste rustplaats te geven in hun eigen cultuur en volgens de aan hen vertrouwde riten, kan en mag men niemand ontzeggen. Wat de politiek ook denkt en zegt, de multiculturele samenleving is een feit en zal nimmer meer veranderen."

Het verhaal begint in 2003 als de Stichting Beukenhof zich afvraagt of complete nieuwbouw van de bestaande aula en crematorium Beukenhof niet aantrekkelijker is dan verbouwing en aanpassing van de bestaande faciliteiten. Want alom werd geklaagd over de gebrekkige outillage in het bestaande gebouw, de krappe huisvesting van de administratieve en technische diensten, de piepende lift naar de crematoriumruimte en het feit dat het publiek soms in de regen moest wachten voordat de bronzen deuren voor ontvangst konden worden geopend. 'Ja' was het antwoord en luidde het moment in dat prof. mr. Piet Sanders het stichtingsbestuur attendeerde op de tentoonstelling 'The Asymptote Experience' in het Nederlands Architectuurinstituut van het werk van het opvallende Amerikaanse kunstenaars- en architectenduo Hani Rashid en Lise Anne Couture.

The Asymptote Experience

De tentoonstelling, in de internationale architectuur omschreven als een openbaring, werd door het voltallige stichtingsbestuur alsmede de burgemeesters van Schiedam en Vlaardingen ook als zodanig ondergaan. De ontwerpen voor de campus van Los Angeles University, de New York

Stock exchange, het Event and deliverycentre van BMW, maakten indruk. Tevens liet het gezelschap zich overrompelen in de speciaal voor de tentoonstelling gerealiseerde installatie die de bezoeker letterlijk omspoelde met - tot één beleving vervlochten - vervormde beelden en geluiden van metrostations in New York, Parijs en Tokyo. Hun grote bekendheid van dat moment genoten Rashid en Couture als architecten die vanuit vrije associatie de grenzen van het bouwkundig mogelijke verkenden en waar mogelijk deze tot een gebied ver daarbuiten verlegden.

De uitnodiging om de tentoonstelling te bezoeken was niet zonder reden. Daags daarop al belde Piet Sanders met de vraag of de stichting en Beukenhof-eigenaar ONS er prijs op stelden als hij aan Hani Rashid en Lise Anne Couture de opdracht verstrekke om voor Schiedam een Auditorium en Crematorium te ontwerpen volgens de principes van Asymptote.

De Stichting Beukenhof had ook zelf wensen die voorbij de bestaande kaders en gebruikelijke opvattingen voor de bouw van een dergelijke voorziening lagen. In de optiek van de Stichting Beukenhof moest het nieuwe crematorium zich over de volle breedte richten op de grote verscheidenheid van

culturele minderheden in een grootstedelijke regio waartoe behalve Schiedam ook Rotterdam West, Vlaardingen en de zuidrand van de Haaglanden werden gerekend. De inleiding van een omvangrijk onderzoek dat door de Stichting was opgezet in samenwerking met de Erasmus Universiteit, de bureaus statistiek en bevolkingsonderzoek van de verschillende gemeenten, uitvaartbedrijven en maatschappelijke organisaties op het gebied van integratie en zorg- en hulpverlening aan etnische minderheden, stelde: 'Hoewel de Wet op de lijkbezorging een grotere individuele vrijheid toestaat, ordenen de meeste instellingen zich naar een traditioneel – in de negentiende eeuw gevestigd – patroon.' De Nederlandse crematoria vormen op die regel geen uitzondering. Gerealiseerd vanuit het basisontwerp van het in 1913 gebouwde crematorium in Velzen en het in 1954 geopende tweede crematorium in Dieren, beantwoorden de bestaande instellingen aan normen die in beginsel stammen uit een monoculturele samenleving. Beukenhof vormt hierop evenmin een uitzondering als de crematoria in Rotterdam, Den Haag, Capelle aan den IJssel en Spijkenisse.

Kerk, tempel en moskee

Het omvangrijke onderzoek leverde een schat aan gegevens over bestaande wensen op het gebied van de uitvaart en lijkbezorging. Met name de gesprekken met etnische zelfhulporganisaties en maatschappelijke organisaties leverden veel inzicht op. Zo werden de mogelijkheden tot een wintibegravenis door creoolse ouderen ter sprake gebracht, het werk van de talrijke aflegverenigingen belicht, het complete ritueel van de Hindoestaanse crematie besproken en door Kaap Verdianen de wens geuit om bij de teraardebestelling de extase voluit te mogen beleven. Ook al komt het daarbij voor dat de jammerende familieleden de overledene met zoveel geweld de laatste meters belemmeren dat deze met kist en al ter aarde stort.

De demografische, geografische en cultuur-maatschappelijke onderzoeksresultaten sloten naadloos aan op de gedachten van Hani Rashid en de zijnen. Zelf zoon van een Egyptische vader en een Britse moeder vertelt hij graag hoe hij de ene dag door zijn vader werd meegenomen naar de moskee, terwijl hij de volgende dag met zijn moeder een mis bijwoonde. Hani

Rashid: "Een keus heb ik nooit gemaakt. En al helemaal niet meer in New York. Daar leven zoveel religies, zoveel culturen naast elkaar, zonder hun eigen identiteit prijs te geven, zonder hun gewoontes te verliezen en zelfs met instandhouding van hun eigen taal, hun eigen tempels en moskeeën, hun gokhuizen, maar ook scholen en kindercrèches. In de joodse, de Italiaanse en Chinese wijken, waan je je in de oude wereld, ware het niet dat je overal het New Yorkse stadsbeeld op de achtergrond hebt. Als je ergens wilt ondergaan hoe een multiculturele samenleving eruit ziet, is New York het schoolvoorbeeld."

Tweede ontwerp

Na de presentatie van de eerste ontwerptekeningen en bijbehorende maquette in het Nederlands Architectuurinstituut werd het ontwerp met veel succes gepresenteerd op de Architectuur Biënnale 2004 in Venetië. Internationaal kreeg het ontwerp dat geheel uit vloeiende vormen was opgebouwd, ruime aandacht. In Schiedam daarentegen bleef het ontwerp vrijwel onopgemerkt. De Stichting Beukenhof was er ook alles aan gelegen om dit zo te houden. Er was nog een lange weg te gaan in technisch onderzoek, in haalbaarheidsstudies, het opzetten van exploitatiemodellen en aanvullend marktonderzoek. Ook ging er veel werk zitten in de 'vertaling' van dit vrije werk in voor de Nederlandse bouw hanteerbare constructieformules. Maanden werden gespendeerd aan aanvullend onderzoek en terwijl tal van Nederlandse architecten en bouwkundigen in dit stadium van uitwerking betrokken waren kwam het geheel nooit verder dan het stadium van creatieve gedachtevorming.

Hoewel realisering van het eerste ontwerp niet aan de orde was, bleven de ideeën levend. Ook een nieuw college van burgemeester en wethouders wilde graag kennisnemen van het ontwerp en de achtergronden. Was het niet om nogmaals de haalbaarheid te bespreken, dan toch om zich van inhoud en achtergrond te verzekeren.

Het was in dit stadium dat Piet Sanders de gedachte opperde om in een tweede ontwerp, naast de reeds geformuleerde uitgangspunten nu ook de ruimtelijke mogelijkheden te verkennen en het ontwerp te baseren op het actuele gebruik. Hij plaatste dit in het licht van zijn overige inspanningen

De betekenis die het auditorium en crematorium voor andere culturen kan hebben, zocht Rashid in een bijzondere gebouwconstructie waarin het licht in de wanden en de daken toegang heeft in lichtvensters die zowel gebaseerd zijn op de vroegchristelijke kerkbouw, als die in de moskee, de synagoge, de Hindoestaanse en Jain-tempels in India maar ook de beroemde kapel van Le Corbusier in Ronchamp. Het uiterlijk van het gebouw wekt een directe associatie met de Italiaanse beeldhouwkunst uit de late middeleeuwen.

die ook hadden geleid tot het realiseren van kunstwerken als de fontein van Marc Ruygrok op het Heenvlietseplein - tegenwoordig Piet Sandersplein -, de plaatsing van de sculpturen van vader en zoon Rickey in het Beatrixpark, de vaas van Albert Verkade en leeuwen van Tom Claassen in het Julianapark, het grondleggen voor de CoBrA-collectie in het Stedelijk Museum en nog tientallen initiatieven meer.

Aldus geschiedde. In een enthousiaste samenwerking tussen de eerste medewerkers in het proces en de New Yorkse architect Hani Rashid werd de basis gelegd voor een ontwerp dat de feitelijke situatie op Beukenhof tot uitgangspunt heeft. De betekenis die het auditorium en crematorium voor andere culturen kan hebben, zocht Rashid in een bijzondere gebouwconstructie waarin het licht in de wanden en de daken toegang heeft in lichtvensters die zowel gebaseerd zijn op de vroegchristelijke kerkbouw, als die in de moskee, de synagoge, de Hindoestaanse en Jain-tempels in India maar ook de beroemde kapel van Le Corbusier in Ronchamp. Het uiterlijk van het gebouw wekt een directe associatie met de Italiaanse beeldhouwkunst uit de late middeleeuwen. Dat is geen toeval. Rashid: "Ik ben gevormd door de klassieke en hedendaagse kunst. Als Egyptenaar ben ik gevoelig voor de oude wereld, als New Yorker doortrokken met hedendaagse vormen en opvattingen. Wat ligt er dus meer voor de hand dan dat ik me laat leiden door associaties waarin beide elementen herkenbaar zijn."

Evenals bij de Hydrapier in 2002 beschouwt hij de Nederlandse regen als architectonisch uitgangspunt. Stroomde het water vanaf de Hydrapier recht over de daken naar een waterpartij tussen de beide helften van het gebouw, in het Beukenhof-ontwerp stroomt het hemelwater via golvend in het daklandschap opgenomen plooien af naar drie vijvers die het gebouw omringen.

Volgens de gebruikseisen die ook voor het eerste ontwerp golden, kunnen in het auditorium twee plechtigheden tegelijk plaatsvinden. De routing binnen het gebouw is daarbij zodanig ontworpen dat de bezoekers van de plechtigheden elkaar niet zullen ontmoeten en dat tevens is voorzien in aparte ruimten voor zowel grote als kleinere plechtigheden.

Het ontwerp, waarvan de maquette voor het auditorium en crematorium Beukenhof, nog enkele maanden in Schiedam wordt geëxposeerd voordat het wordt opgenomen in de modellencollectie van het Nederlands Architectuurinstituut is van internationale allure, vergelijkbaar met onder andere Asymptotes ontwerpen voor het prijswinnende Yas Hotel in Abu Dabi, het Perm Museum in Rusland en het Global House in Maleisië. De directeur van het NAI Ole Bouman onderstreepte in zijn toelichting de internationale betekenis

Hani Rashid

van Asymptote voor architectuur. Hij noemde als kracht van Asymptote dat Rashid, Couture en de met hen samenwerkende architecten zich niet beperken tot het scheppen van een gebouw maar in elk ontwerp de symbiose willen vinden tussen gebruik en beleving en in dit laatste verder gaan dan de geldende opvattingen van dit moment. Dit is ook dat Piet Sanders raakt en Schiedam de mogelijkheid biedt om met dit gebouw internationaal de aandacht op zich te vestigen.

Het ontwerp voor het auditorium en crematorium Beukenhof wordt voor alle Schiedammers tot zeker begin september geëxposeerd in het CBK Schiedam, Vijgensteeg 2. Wie hierop wil reageren nodigen wij graag uit dit per e-mail te doen aan redactie@musis.info

Ashok Bhalotra houdt lezing in Vlaardingen

"Haal bevolkingsgroepen niet uit elkaar, maar breng ze samen"

tekst: **Peter de Lange**

foto's: **Jan van der Ploeg**

De stedenbouwkundige Ashok Bhalotra geeft op 13 september 2011 in Vlaardingen een lezing over de relatie tussen architectuur, natuur, milieu en duurzaamheid. Bhalotra (68) was tot vorig jaar directeur van KuiperCompagnons, een wereldwijd opererend stedenbouwkundig bureau gevestigd in de Van Nellefabriek te Rotterdam. In 2010 stapte hij uit de directie en richtte FEWSformore.org op. Met dit idealistische initiatief beoogt hij meer mensen volgens duurzame weg te voorzien van Food, Energy, Water en Shelter. In Nederland worden enkele van deze ideeën toegepast in de energieneutrale, door Bhalotra ontworpen Stad van de Zon in Heerhugowaard. Stroom en warmte worden in deze wijk opgewekt met windturbines en zonnepanelen en regenwater wordt er gefilterd en hergebruikt.

In zijn vaderland India werkt Bhalotra niet ver van Delhi aan een duurzame, zelfvoorzienende stad voor circa anderhalf miljoen mensen waar de inwoners hun eigen energie opwekken en hun eigen voedsel verbouwen. 'Urban agriculture' is een concept gebaseerd op de voorspelling dat in de toekomst zeventig procent van de wereldbevolking in de stad zal wonen. "We moeten daarom beginnen binnen de stad zelf voedsel te produceren," stelt Bhalotra. De actualiteit geeft Bhalotra gelijk: voedsel verbouwen in de stad is helemaal geen utopisch idee. De Telegraaf stelde vorige maand de eerste stadsboer van Rotterdam aan haar lezers voor. Een professioneel agrarisch bedrijf gaat op braakliggende terreinen in de stad groenten verbouwen en die aan winkels en restaurants in de omgeving verkopen. Het bedrijf wil ook kippen gaan houden voor de verkoop van vlees en eieren. "De markt ligt om ons heen. Als je goede producten

levert, ben je zo uitverkocht," zei de stadsboer tegen de krant. Moderne technieken zonder gebruik van kunstmest maken het volgens Bhalotra mogelijk drie tot vier oogsten per jaar binnen te halen. Graan, groenten, linzen, kruiden, maar geen rijst – voor rijstbouw is te veel water nodig. Verder is het een kwestie van efficiënt werken. "Momenteel gaat op het traject tussen productie en consumptie in India 35 procent van al het voedsel verloren. In West-Europa is dat nog veel meer, daar wordt ook nog eens veel voedsel weggegooid, onder andere omdat de houdbaarheidsdatum op de verpakking is verstreken. Zelfs blikvoedsel belandt in de vuilnisbak, terwijl het nog tientallen jaren mee kan."

De Bhalotralezing in café-restaurant Loenz aan de Markt is een initiatief van Glynx, gelieerd aan GroenLinks en organisator van debatten over kunst, cultuur en politiek. Glynx werd opgericht door Jos Noordhuizen (ex-PSP, ex-VVD, voormalig voorzitter van de stichting Rood Vlaardingen) en Jack Tsang (ex-PSP en voormalig fractievoorzitter van GroenLinks in de Vlaardingse gemeenteraad).

Ashok Bhalotra is geen onbekende in Vlaardingen. Als stedenbouwkundige drukte hij gedurende twintig jaar zijn stempel op een groot aantal projecten in de stad waar hij indertijd ook woonde. Zijn naam is onder andere verbonden aan de renovatie van de Babberspolder, de bouw van de wijk langs de Vaart in Holy-Noord, de vormgeving van het bedrijventerrein op het landgoed van dokter Moerman en de ontwikkeling van het natuurgebied in de Broekpolder. "Ik heb me met alles bemoeid," zegt hij lachend.

De lezing zou een nieuwe samenwerking tussen de gemeente Vlaardingen en Ashok Bhalotra kunnen inluiden. Tsang en Noordhuizen hopen dat PvdA-wethouder Hans Versluis – die is uitgenodigd de lezing bij te wonen – bereid zal zijn ideeën van FEWSformore.org over te nemen in het Actieplan Wonen. Dat is het sloop- en bouwprogramma dat een verschuiving in de Vlaardingse woningvoorraad teweeg moet brengen. Kern van dit plan is dat de corporaties en de gemeente een groot aantal goedkope huurwoningen gaan slopen om op de vrijkomende grond huizen voor de beter betaalden te bouwen. Een aanpak waarvoor, als deze al te rigide wordt uitgevoerd, Ashok Bhalotra weinig enthousiasme kan opbrengen. Hij had eerder al eens een confrontatie met Versluis' partijgenoot en voorganger Kees van der Windt over de aanpak van de Westwijk. De grondgedachte om deze homogene wijk met veel portiekflats en allochtone bewoners te veranderen in een

Ashok Bhalotra

heterogene wijk met meer diverse bewoning, ook in inkomen, kon de stedenbouwkundige wel onderschrijven. Maar, hield hij Van der Windt voor, dan moet je ook sociale woningbouw plegen in de Goudkust (de villawijk langs de Vaart voor artsen en ondernemers; PdL). 'Dat wil ik best', zei Kees, 'maar dat lukt niet, want die lui hebben de beste advocaten.' " Het verhaal maakt duidelijk dat Bhalotra meningsverschillen met opdrachtgevers niet uit de weg gaat. Hij staat voor zijn opvattingen. Wil dat zeggen dat hij Vlaardingen met knallende ruzie heeft verlaten na de botsing met Van der Windt? Helemaal niet. "Mijn relatie met die stad is altijd hartelijk geweest," zegt hij. Doordat hij er woonde – in een eenvoudig huis voor de lagere middenklasse in de Willem Beukelszoonstraat – betekende Vlaardingen voor hem meer dan een plek om even een leuk idee uit te voeren en dan weer weg te wezen. "Als je tien jaar lang een intensieve relatie met

een stad hebt, ga je complexer denken," zegt hij. Van dat denkwerk heeft het gemeentebestuur altijd gretig gebruik gemaakt. Bhalotra leverde vanaf begin jaren 1970 belangrijke bijdragen aan de vormgeving van de stad. Als een plan hem niet beviel, nam hij geen blad voor de mond. Bas Goudriaan (ook PvdA) kon met zijn voornemen om onder de dierenweide in het Hof een parkeergarage te bouwen, rekenen op stevige kritiek van Bhalotra. Bhalotra is een humanist wiens idealen raken aan het socialisme. Scheiding der sociale klassen werkt destructief, betoogt hij. "Rotterdam heeft maatregelen getroffen om arme mensen buiten de stad te houden. Dat is dom. Je moet verschillen niet uit elkaar halen, maar juist samenbrengen. Uit dat samenzijn kan iets moois ontstaan. Met die gedachte ben ik opgegroeid in India. Dat land heeft 1,2 miljard inwoners. Maar niemand praat er over minderheden."

Ashok Bhalotra is geen onbekende in Vlaardingen. Als stedenbouwkundige drukte hij gedurende twintig jaar zijn stempel op een groot aantal projecten in de stad waar hij indertijd ook woonde. Zijn naam is onder andere verbonden aan de renovatie van de Babberspolder, de bouw van de wijk langs de Vaart in Holy-Noord, de vormgeving van het bedrijventerrein op het landgoed van dokter Moerman en de ontwikkeling van het natuurgebied in de Broekpolder. "Ik heb me met alles bemoeid," zegt hij lachend.

Bhalotra bij de start van de Stad van de Zon in Heerhogowaard op 23 september 2009.

"Ik heb met Kees van der Windt een behoorlijk stevige discussie gehad over zijn plannen met de Westwijk. Mijn opvatting is dat het ideaal van de bestuurder moet zijn om de onderklasse te verheffen tot middenklasse." Te vaak worden de laagstbetaalden weggelaten in goedkope betonnen dozen. Hij haalt de bouw van Elementumflats in Holy aan. "Systeembouw die resulteerde in oerlelijke appartementen. De fabriek die de onderdelen leverde stond in Maassluis. Er werkten veel Maassluiers en Vlaardingers. De directie zette het Vlaardingse gemeentebestuur onder druk: als Elementum niet duizend appartementen mocht bouwen, zou de fabriek failliet gaan en zou de gemeente voor de uitkeringen moeten opdraaien."

Had het aan Bhalotra gelegen, dan was die flatwijk er nooit gekomen. Volkshuisvesting is in zijn ogen meer dan mensen een dak boven hun hoofd bezorgen. Uit de bouw moet ook idealisme spreken, hoop, verwachting. Bij een opdrachtgever stuit een dergelijke overtuiging vaak op praktische bezwaren. Dat is voor Bhalotra geen reden zijn mond te houden - integendeel. "Dat is toch juist mijn werk? Adviseren is mijn taak. Ik ben een nar. Een nar wordt ingehuurd om zijn opdrachtgever een spiegel voor te houden. Ik ben ook souffleur en draagmoeder. Ik verander de ideeën van anderen in materie. Wij stedenbouwkundigen moeten niet onze eigen droom verwezenlijken, maar die van anderen. Dat is onze opdracht."

Voor Nederlanders is het even wennen aan zo'n boodschap. In dit land bepaalt nuchterheid de grenzen van wat voor mogelijk wordt gehouden. Voor een gepassioneerd iemand als Ashok Bhalotra blijft het wennen aan die mentaliteit. De wereld verandert in hoog tempo, maar Nederland houdt vast aan vertrouwde ideeën - neigt, zie de opmars van Geert Wilders, onder druk van de globalisering zelfs tot reactionaire ideeën. "In het begin voelde ik mij in Nederland als een vis in het water. Tegenwoordig snak ik soms naar water," verzucht Bhalotra. "Het lijkt wel of de intelligentie in slaap is gevallen."

Dat typisch Hollandse ontkennen van verbeeldingskracht heeft misschien ook te maken met vrees voor welvaartsverlies, analoog aan het spreekwoord 'Je weet wat je hebt, wat je krijgt moet je maar afwachten'. Bhalotra: "Wij Nederlanders deinzen terug voor een langetermijnvisie. Wij kunnen de gevolgen ervan niet overzien, vinden de risico's te groot. Wij zijn verwend en rijk en zien de noodzaak van verandering niet in. Besluitvorming komt altijd neer op eeuwig plussen en minnen. In onze cultuur willen wij altijd voor een dubbeltje op de eerste rij zitten. De ware passie is er niet, de trots is er niet; hier hoor je altijd: doe maar gewoon. Wij missen individuen met visie, wij hebben alleen commissies, en commissies zijn onverschillig."

In zo'n cultuur worden idealisten met argwaan bekeken. "Ik ben er jarenlang van overtuigd geweest dat 'mag niet' één woord was, zo vaak kreeg ik het te horen," vertelt Bhalotra. De voor Nederland karakteristieke terughoudendheid staat vooruitgang in de weg, waarschuwt hij. "Het is funest om je voortdurend af te vragen: moet dat nou, kan dat wel? Dan komt er niks van een mooi voornemen terecht. Een bestuurder moet durven. De basis van mijn betoog is - en zal dat ook tijdens de lezing in Vlaardingen zijn - dat we complex moeten durven denken, hybride denken. Laten we ophouden met lineair denken. Vraag je niet eerst af wat een idee zal opbrengen - doe het gewoon!"

Vroeger ging hij graag met tegenstanders in discussie. Probeerde hij sceptici met argumenten te overtuigen. Dat is een heilloze weg gebleken, tijdverspilling. Zulke debatten eindigden altijd onbeslist. Beide partijen deden hun zegje, maar conclusies bleven uit. "Als ik voor een lezing word uitgenodigd, wil ik niet meer dat er ook een spreker is die de antitheses verdedigt. Ik wil geen contraverhalen meer, dat is allemaal negatieve energie. We kunnen beter onze krachten bundelen. Alleen dan kunnen we iets realiseren."

Zijn missie: bestuurders en beleidsmakers enthousiast maken voor de ideeën van FEWSformore.nl. Hij zet er al zijn

kennis, ervaring en persoonlijke charme voor in. Wordt hij door twijfels bekropen, dan hoeft hij maar op zijn iPhone het gedicht *De Eindeloze Zee* van Antoine de Saint-Exupéry op te roepen. Dat geeft hem keer op keer inspiratie.

De eindeloze zee

*Wanneer je een schip wilt gaan bouwen,
breng dan geen mensen bijeen
om timmerhout te sjouwen of te
tekenen alleen.
Voorkom dat ze taken ontvangen,
deel evenmin plannen mee,
maar leer eerst de mensen verlangen
naar de eindeloze zee.*

En nee - hij geeft geen lezingen in de verwachting dat zijn gehoor zich meteen tot zijn denkbeelden zal bekoren. Hij gaat uit van een oogst op kleine schaal. "Ik doe het niet om zieltjes te winnen," benadrukt hij. "Ik ben geen zendeling, ik ben niet gelovig. Geloven zaaien angst. Dat is het laatste waar ik op uit ben. Laten we profiteren van de zon die gratis schijnt. De zon kan ons kosteloos van energie voorzien. Ik zeg: laten we genieten. Laten we genieten vanuit ons verlangen, vanuit onze verbeelding. En laten we het lokaal houden en kleinschalig. We moeten geen bloedzonnecellen krijgen, zoals we al bloeddiamanten hebben. Het kapitalisme is inhumaan. Dat heeft gemaakt dat wij teveel bezig zijn met onszelf. De enige vraag die wij ons stellen is: what's in it for me? Dat is kortzichtig. Wat wij ons moeten afvragen is welk perspectief wij kunnen achterlaten voor onze kinderen en kleinkinderen."

Voor informatie over de lezing door Ashok Bhalotra op 13 september 2011 in Loenz, zie www.glynx.info.

"Ik verander de ideeën van anderen in materie. Wij stedenbouwkundigen moeten niet onze eigen droom verwezenlijken, maar die van anderen. Dat is onze opdracht." Voor Nederlanders is het even wennen aan zo'n boodschap. In dit land bepaalt nuchterheid de grenzen van wat voor mogelijk wordt gehouden. Voor een gepassioneerd iemand als Ashok Bhalotra blijft het wennen aan die mentaliteit. De wereld verandert in hoog tempo, maar Nederland houdt vast aan vertrouwde ideeën – neigt, zie de opmars van Geert Wilders, onder druk van de globalisering zelfs tot reactionaire ideeën. "In het begin voelde ik mij in Nederland als een vis in het water. Tegenwoordig snak ik soms naar water," verzucht Bhalotra. "Het lijkt wel of de intelligentie in slaap is gevallen."

Bij ons kunt u terecht voor persoonlijke en professionele rechtsbijstand op het gebied van onder meer:

echtscheiding / scheidingsmediation / personen- en familierecht / sociale zekerheid / arbeidsrecht / immigratierecht / letselschade. Wij hebben jarenlange ervaring op bovenstaande terreinen.

Bij ons komt u terecht op een klein kantoor waardoor er veel ruimte is voor persoonlijke betrokkenheid.

Als u een zaak bij ons in behandeling heeft gegeven, vinden wij het van groot belang om met u samen te werken en in nauw overleg met u te beslissen welke stappen genomen moeten worden.

Wij behandelen zaken zowel op basis van een betaalbaar uurtarief als op basis van door de overheid gefinancierde rechtshulp.

*Habets & van
Leeuwen*

A D V O K A T E N

Oranjestraat 2, Postbus 448, 3100 AK Schiedam - tel. 010 473 89 88 - fax 010 473 32 32 - www.habetsenvanleeuwen.nl

Collectieve voortuin

Omwonenden koesteren de Plantage

Hoewel Schiedam in de 18de eeuw berucht was om zijn vroegindustriële lelijkheid, kon Zwart Nazareth wel pronken met de Plantage, het eerste openbare stadspark van Nederland. Een groene oase voor gegoede burgers, maar ook voor Jan met de pet. En dat is het eigenlijk tot de dag van vandaag gebleven. Met dank aan omwonenden als Huib Sneep en Kirstain Houweling.

tekst: **Robert van Herk**

foto's: **Gemeentearchief Schiedam**

"Er zijn veel meer mensen betrokken hoor." Huib Sneep lijkt zich een beetje te generen voor het feit dat juist hij en zijn vrouw, Kirstain, zijn benaderd voor een interview. Het stel woont aan de Tuinlaan, direct tegenover de Plantage. "Ik weet veel over groen en dus ben ik daar erg actief in", verklaart de landschapsarchitect: "Andere bewoners hebben hun eigen specialiteiten. Iedereen doet waar hij goed in is." De Plantage ligt er prachtig bij deze avond. Monumentale bomen werpen lange schaduwen op het gemaaid gras. Viooltjes in ouderwetse bloemperken en rozen in een heus rosarium bloeien uitbundig. "Die onderhouden we samen met de gemeente", vertelt Huib.

Moeras

De Plantage, een langwerpige park ingeklemd tussen de Tuinlaan en de Lange Nieuwstraat, werd aangelegd in 1767. Een ontwerp van stadsarchitect Arij van Bol'es. Niet dat daar ook nog iets aan herinnert: wat ooit begon als een strakke plantage met beplanting in geometrische patronen is sinds de herinrichting door tuinarchitect Jan David Zocher in 1826, een park met zwierige paden en een diversiteit aan boomsoorten. "Dit was ooit moerasgebied", weet Kirstain Houweling, in het dagelijks leven restauratiearchitect: "In 1613 werd de Nieuwe Haven gegraven en de Buitenhaven verbreed. Met de uitgegraven grond werd dit gebied opgehoogd." Er verschenen al snel heerlijkheden als landgoed Rustenburgh, maar ook boerderijen en twee molens. Rijke Schiedammers kochten er een lapje grond en legden een tuin aan, vaak met een theekoepeltje. De Plantage volgde pas 150 jaar later. Vanaf dat moment verschenen ook de eerste statige woonhuizen.

Gezamenlijke voortuin

Bijzonder aan de Plantage zijn de gesloten gevelwanden van de Tuinlaan en de Lange Nieuwstraat die het park omsluiten. "Dat vind je verder alleen in Den Haag, aan 't Lange Voorhout", zegt Kirstain. "En het doet mij denken aan Central Park in New York", vult Huib aan: "Daar zie je ook dat het groen ingesloten wordt door bebouwing. Dat geeft het park een zekere grandeur. In ons geval zorgt het er voor dat de bewoners het park zien als hun voortuin. Ze voelen zich er verantwoordelijk voor." Dat kun je wel stellen. Tachtig procent van de bewoners is lid van Belangen- en Bewonersvereniging de Plantage, in de jaren 1990 opgericht als reactie op rigoureuze onderhoudsplannen van de gemeente. Het park was in die tijd toe aan een flinke opknappbeurt waarbij veel groen gekapt zou moeten worden. De bewoners roerden zich echter en bedachten samen met de gemeente een beter plan. Huib: "Sindsdien hebben we voortdurend samengewerkt met de gemeente. Er is een convenant gesloten waarin een bepaald onderhoudsniveau werd vastgelegd. Bewoners en gemeente zorgen nu samen voor het onderhoud van de Plantage. Dat maakt arbeidsintensieve onderdelen als het rosarium mogelijk."

Monumenten en sculpturen

Huib en Kirstain wonen in het oudste huis aan de Tuinlaan. Een prachtig 'stadspaleisje' uit 1780 in Lodewijk XVI-stijl. Uitbundig versierd, maar toch tamelijk strak en calvinistisch. Een klassiek timpaan met beeldhouwwerk bekroont de symmetrische gevel. Zo staan er meer historische panden

"In 1911 is de fout gemaakt de Tuinlaan aan die kant te verbinden met de Lange Nieuwstraat. Deze doorsteek biedt nu een lelijke aanblik met al die geparkeerde auto's. Straks wordt dat gelukkig weer park. Niet iedereen is blij met het verlies van parkeerplekken, maar uiteindelijk stemde toch een meerderheid in. Daar ging wel anderhalf jaar discussiëren aan vooraf."

Opticaprent Plantage circa 1800

langs de Plantage. Het pand van Giudici bijvoorbeeld, iets jonger dan het huis van Huib en Kirstain, maar met zijn volledig natuurstenen gevel minstens zo imposant. Giudici was een begenadigde architect afkomstig uit Dolzago, Italië: de Korenbeurs en het Kantongerecht zijn ook van zijn hand. De historische panden bieden fraai tegenwicht aan alle moderne kunst die je in het park kunt vinden. Kirstain wijst trots op een metalen sculptuur van Lon Pennock: "De kunstenaar heeft deze plek in het park samen met de bewoners uitgekozen." De Plantage is rijk bedeed met sculpturen: boomstambeelden van Frans Huisman bijvoorbeeld, een vliegtuig in duigen van Michel Snoep en natuurlijk de mobiele jurk van Esther Zitman. Alles even modern, maar toch tamelijk toegankelijk. De bewoners bepalen zelf welke kunst in het park geplaatst wordt. "Het vliegtuig werd gekozen uit een serie beelden die tijdens De Dag van het Park in de Plantage waren geplaatst." Kirstain was daar nauw bij betrokken; ze is secretaris van een aparte stichting die zich vooral met kunst en met culturele activiteiten in de Plantage bezighoudt. De Nacht van het Park bijvoorbeeld, een tweemaaljaarlijkse evenement waarbij de Plantage podium is voor diverse kunstenaars, en meer dan vijftig huizen langs het park worden omgetoverd tot tijdelijke galerie.

Sloop muziekkoepel

"Langs de plantage wonen heel veel creatieve mensen: vormgevers, juristen, kunstenaars, reclamemakers... Iedereen doet hier waar hij of zij goed in is", herhaalt Huib: "Het park is een soort katalysator, een soort uitvergroete dorpsbrink. Natuurlijk zijn er wel allerlei commissies, maar de verdeling van het werk gaat eigenlijk van zelf." Huib wijst op een keurig onderhouden bankje: "Een van de bewoners, die toch dagelijks

z'n hond uitlaat, heeft altijd een spuitbus bij zich om verse graffiti te verwijderen. Iemand anders, die ter hoogte van de muziekkoepel woont, ruimt 's ochtends alle rommel van de hangjongeren op." Die hangjongeren zorgen inderdaad voor overlast, maar de contacten met de politie zijn goed. "Omdat het park er verzorgd uitziet, voelt niemand zich onveilig", zegt Kirstain.

De muziekkoepel is niettemin een rotte plek in de Plantage. De open zichtlijnen langs boomgroepen en plantvakken worden volledig geblokkeerd door dit lompe icoon uit de jaren 1950. Op zich een mooi ontwerp, vooral de uitwaaiende kap, maar al jaren verwaarloosd en zelden in gebruik. Althans, als je de hangjongeren niet meerekent. Even dreigde de koepel gemeentemonument te worden, maar wederom grepen de omwonenden in. Met succes: deze zomer gaat het bouwwerk tegen de vlakte. Huib en Kirstain zijn er niet rouwig om: "In de jaren negentig werd het park zoveel mogelijk teruggebracht in de open Engelse landschapsstijl van Zocher. Die koepel past daar echt niet tussen."

Discussie over parkeerplekken

De omwonenden zien de actieve Belangen- en Bewonersvereniging als een pluspunt van het wonen aan de Plantage. Alle activiteiten – van kerstborrel tot kunstproject – worden professioneel aan de man gebracht via de 'Plantagekrant' en een mooie website. Beide uitingen uiteraard gemaakt door omwonenden. "Natuurlijk zijn er bewoners die zich afzijdig houden, maar dat is een minderheid en die wordt gerespecteerd", zegt Huib. De Plantage is overigens geen exclusief bezit van de omwonenden. Iedereen is welkom, net als in 1767. "Bewoners van de Gorzen komen hier ook graag

Handling | Drukwerk | Mailing | Postbezorging | Houtindustrie
Groen- en Milieuservices | Uitzendkrachten | Detachering | Enquêtes
Bedrijfsinformatie | Arbeidsintegratie

Tel. (010) 204 10 00

bgs

BERCKENRODE GROEP SCHIEDAM
www.bgs-schiedam.nl

zorg voor de stad

NV IRADO
Fokkerstraat 550
3125 BE Schiedam
Telefoon: 010- 262 1000
E-mail: info@irado.nl
www.irado.nl

Compleet naar wens

irado

Ontdekschiedam.nu pas

Met de **Ontdekschiedam.nu pas** kunt u als Schiedammer gratis naar musea in Schiedam en krijgt u korting op voorstellingen, concerten, activiteiten en verrassingspakketten bij organisaties in de stad. Ook Muis is aangesloten bij de **Ontdekschiedam.nu pas**. Houders van de pas ontvangen Muis voor slechts € 25,00 per jaar.

Vraag de pas vandaag nog aan via **www.ontdekschiedam.nu** waar u ook alle (kortings)acties vindt.

De administratiekosten voor de pas zijn € 2,50 per jaar.

ontdekschiedam.nu

bibliotheek
... waterweg

gemeente
Schiedam

Bestektekening van de herinrichting van de Kop van de Plantage. Gemeente Schiedam, afd. BOR.

wandelen, al was het maar op weg naar de binnenstad”, zegt Kirstain.

Zijn alle omwonenden altijd eensgezind over de Plantage? “Nee hoor, er is natuurlijk ook discussie. Binnenkort wordt de noordrand van de Plantage aangepakt”, antwoordt Huib: “In 1911 is de fout gemaakt de Tuinlaan aan die kant te verbinden met de Lange Nieuwstraat. Deze doorsteek biedt nu een lelijke aanblik met al die geparkeerde auto’s. Straks wordt dat gelukkig weer park. Niet iedereen is blij met het verlies van parkeerplekken, maar uiteindelijk stemde toch een meerderheid in. Daar ging wel anderhalf jaar discussiëren aan vooraf.”

Eerbetoon aan Van Bol’es

We passeren de muziekkoepeel om de herstelplannen nader te bekijken. Huib wordt enthousiast als we een enorme oosterse plataan naderen. De monumentale boom moet nu nog een rij geparkeerde auto’s naast zich dulden. Straks is het echter de eerste ‘wereldboom’ van Nederland, een boom die vele generaties Schiedammers zal verbinden. “Platanen kunnen makkelijk vijfhonderd jaar oud worden”, weet Huib: “Deze boom is pas een eeuw oud. Straks krijgt hij alle ruimte om uit te groeien. Een kroon met een diameter van 45 meter is dan mogelijk.” De Schiedamse wereldboom is een initiatief van Huib zelf, maar het fenomeen is uitgedacht door de landelijke Stichting Wereldboom, waarvan hij een van de initiatiefnemers is. Huib is ook verantwoordelijk voor de soortkeuze van de

jonge bomen die de laatste jaren zijn geplant. Geheel in de geest van Zocher streeft hij naar een zo groot mogelijke diversiteit. Telkens wanneer een boom sterft, komt er een uniek exemplaar voor terug: een amberboom, een valse christusdoorn, een tulpenboom, een tupeloboom, noem maar op. Inmiddels staan er 65 verschillende soorten. Bomen zijn Huib’s specialiteit. Het groenbeheer van Schiedam maakt dankbaar gebruik van zijn kennis.

Huib wijst richting de Gerrit Verboonstraat. Straks strekt de Plantage zich weer uit tot deze verkeersader. Veertig bomen in een strak grit vormen dan een eerbetoon aan Van Bol’es, de bedenker van de eerste Plantage.

Bram de tuinman

We wandelen terug via de Tuinlaan. Aan alle lantarenpalen hangen baskets met bloeiende geraniums. Weer zo’n initiatief van de bewoners aan de Plantage. Zij zorgden voor de financiering, aangevuld met een bijdrage van de gemeente. De bewoners kochten zelf de baskets en hangen ze ook zelf ieder jaar weer op. De appel blijkt niet ver van de boom te vallen; Bram, de vijftienjarige zoon van Huib en Kirstain, heeft een eigen bedrijfje opgericht en wordt nu door een aantal bewoners ingehuurd om de baskets van water te voorzien. “Dat doet-ie heel slim hoor”, zegt Huib trots: “Hij rijdt rond met een watertank op een skelter en pompt via een tuinslang het water naar boven.” Iedereen rond de Plantage doet immers waar hij goed in is. Ook Bram.

Geraldine Overgaag. *In koloniale waren, specerijen en duivelsdrek*

Uiteindelijk was het nooit de bedoeling dat Geraldine Overgaag de zaak van haar vader - de groothandel in kruiden en specerijen 'De Molukken' - zou voort zetten. Integendeel. Met veel plezier werkte ze op een Schiedams assurantiekantoor terwijl 'De Molukken' met z'n even geurige als kleurrijke verleden werd verkocht aan een enthousiaste investeerder. Deze bracht er echter weinig van terecht. Binnen enkele jaren stond het bedrijf op de rand van bankroet. Waarom Geraldine ervoor koos om 'De Molukken' – met steun van anderen – van de ondergang te redden. Waarbij bleek hoe sterk overlevering en familietraditie kunnen zijn. Nog geen twee jaar later is 'De Molukken' terug op de markt en spreekt Geraldine als verse kenner over herkomst en daginkoop, recepten, de specifieke wensen van een keur van kritische allochtone afnemers, het verschil tussen de leveranties op het vasteland en aan de scheepvaart en de zorgvuldigheid waarmee andermans recepten bewaard dienen te worden.

tekst: **Hans van der Sloot**

foto's: **Sjaak van Beek, Jan van Kampenhout**

Geraldine Overgaag; 'En we staan nog maar pas aan het begin. Twee jaar geleden heb ik de zaak moeten overnemen. Dat was helemaal de bedoeling niet. Ik kom uit het onderwijs, ben via het hotelwezen in de verzekeringen terecht gekomen en had het daar uiteindelijk reuze naar m'n zin. Met de zaak ging het echter bergafwaarts. Mijn vader leed daaronder. Hoewel hij De Molukken met alles erop en eraan had verkocht, zag hij dat de nieuwe eigenaar het niet zou redden. Terugkopen zat er voor hem niet in. Mentaal kost het nogal wat om een firma als deze weer helemaal omhoog te trekken. Dus ben ik erin gestapt. Met hulp van mijn vader om de zaken weer op orde te krijgen. Want een nieuwe start met een bestaand bedrijf vraagt misschien nog wel meer energie dan helemaal bij het begin beginnen. Je hebt contacten waarmee het vertrouwen moet worden hersteld, verloren relaties die misschien weer tot samenwerken te bewegen zijn en kanalen die helemaal zijn dichtgeslibd. De groothandel in specerijen is een bedrijf dat in de inkoop afdaalt tot op het laagste niveau. Bij de inkoop zijn vaak kleine boeren en producenten betrokken die eerder in kilo's denken dan in tonnen. Wij maken gebruik van een heel scala aan toeleveranciers vanuit alle windstreken en klimaatzones. En dat tegen prijzen die van dag tot dag verschillen, al dan niet afhankelijk van het land of de streek van herkomst'.

Geen zout bij de kruiden

Het is dat wij in 2011 leven. Een eeuw eerder had de groothandel in kruiden en specerijen zich voluit getooid met

de ere naam van toen: 'grossierderij in koloniale waren'. Geraldine Overgaag; 'In wezen is er sinds Multatuli nog maar heel weinig veranderd. Met uitzondering van de bulkartikelen als paprikapoeder en peper, gaan de meeste kruiden en specerijen in heel kleine hoeveelheden de deur uit. Een bestelling kan evengoed bestaan uit een paar losse pakjes als uit een pallet. Waarbij de losse pakjes veruit in de meerderheid zijn. Bij onze waren gaat het vaak om kleine hoeveelheden. Met een pondje gedroogde rawit kun je heel lang toe. Ook in de Aziatische keukens die wel wat scherpte gewend is.' Geraldine is snel thuis geraakt in de pepers. Kent de verschillen tussen Madame Jeannette, cayenne, rawit en de gemalen Spaanse peper. De laatste als aanslag op het Nederlandse gehemelte, maar in de oplopende reeks van heet tot onverdraaglijk door haar een mild product genoemd; 'Ik ken de verschillen wel, maar mis het vermogen om tussen die verschillende cayennes, gedroogde lomboks, rawit of jaffna currypowders zelf het verschil te proeven. Daarvoor moet ik maar afgaan op de afnemers. Die weten exact wat ze willen en wat de herkomst moet zijn. Van hen heb ik ook geleerd wat het verschil is tussen wat zij echte specerijen noemen en de kruidenmelanges voor de Nederlandse markt. In de panklaar gemengde kruiden voor vlees en groente zit zout. Veel te veel zout. Logisch, want de Nederlandse smaak is daaraan gewend. Met het bijmengen van zout kom je dus en tegemoet aan de algemene smaak en verdoezel je de oorspronkelijke scherpte en bespaar je aanzienlijk op de productiekosten. Zout kost maar weinig en levert heel veel op.

*De Molukken, gezien vanaf de Buitenhaven.
Foto Jan van Kampenhout.*

...WIJ GAAN NOG EVEN DOOR...

UW OUDE BRIL IS GELD WAARD

**DEZE SUCCESVOLLE
AKTIE STOPPEN WIJ
NOG LANG NIET!
DOE DUS MEE..!**

**INRUIL-
PREMIE
€ 100,- OF
€ 50,-!**

Ruil uw oude bril in en ontvang tot **100,- euro inruilpremie** bij aanschaf van een nieuwe complete bril uit onze gehele collectie. Uw oude bril geeft iemand in een 3e wereldland weer kans op een beter (vooruit)zicht. Kom nu naar Tempel Optiek en doe mee. Deze aanbieding komt nog bovenop de vergoeding van uw zorgverzekeraar.

Tempel Optiek
werkt samen met alle
zorgverzekeraars.

Hoogstraat 2 • 3111 HH Schiedam • Tel (010) 473 59 19
www.tempeloptiek.nl

bezoek onze
HARVINK studio

**collectie 2011
is binnen !!**

model
Bolder

tafeltjes
Rep & Roer

model
Scoop

- > **Bolder** draaifauteuil in stof vanaf € 1.345,- in leder vanaf € 1.590,-
- > **Scoop** 2-zits (198 cm) in stof vanaf € 2.095,- in leder vanaf € 2.825,- (ook als 3-zits)
- > **Rep & Roer** salontafel € 495,- bijzettafel (per stuk) € 295,-

het waaigat wonen

Markt 57, Vlaardingen, 010-4343685, www.waaigat.nl
di - vr : 10.00 - 17.30, za : 10.00 - 17.00, geen koopavond

tip : parkeergarage
centrum / stadhuis

Van hen heb ik ook geleerd wat het verschil is tussen wat zij echte specerijen noemen en de kruidenmelanges voor de Nederlandse markt. In de panklaar gemengde kruiden voor vlees en groente zit zout. Veel te veel zout. Logisch, want de Nederlandse smaak is daaraan gewend. Met het bijmengen van zout kom je dus en tegemoet aan de algemene smaak en verdoezel je de oorspronkelijke scherpte en bespaar je aanzienlijk op de productiekosten. Zout kost maar weinig en levert heel veel op.

De Molukken zelf kijken wel uit. 'Nee', zegt ze, 'op zout worden wij afgerekend. We bedienen grofweg drie markten: de scheepvaart, de allochtone horeca, waarbij je vooral moet denken aan Turkse en Marokkaanse restaurants en de grossiers die weer doorleveren leveren aan de Chinese toko's en de allochtone levensmiddelenhandel. Daar kom je niet weg met producten die onder de maat zijn. Wel is er een groot verschil tussen shipchandling en de handel op het vasteland. De scheepsagenten zijn op de penning. Elke stuiver telt en dus zijn ze aanzienlijk minder kritisch.' Als voorbeeld wijst ze op duidelijk voor de haven gemerkte balen paprika en peterselie. Die raak je op de landmarkt niet kwijt. Op zichzelf zijn het geen slechte spullen. Het verschil zit 'm in de kwaliteit'. Zou een Nederlander het proeven? Ze lacht: 'Waarschijnlijk niet'.

Oorspronkelijk vormde de shipchandling de belangrijkste peiler onder De Molukken. 'Ik weet nog dat mijn vader het over niets anders had dan onze afzet aan al die schepen in de Rotterdamse haven. Daarin is niet echt de klad gekomen. Nog steeds delen we de haven met een Rotterdams bedrijf. Veranderd zijn alleen de hoeveelheden die we tegenwoordig afzetten. In de jaren 1950 werkten er zo'n veertig tot honderd man op een boot. Tegenwoordig is het al bijzonder als een schip meer dan twintig man aan boord heeft. De diversiteit die we leveren is nog altijd onveranderd. Het gaat om de meest uiteenlopende producten. Kruiden, specerijen en levensmiddelen die we uit alle hoeken van de wereld importeren. Dingen die de scheepskok nu eenmaal nodig heeft. Want je hebt geen idee van het aantal nationaliteiten op de boten van tegenwoordig'. Ze tast in de rekken voor een keur aan Indiase levensmiddelen: papadums, die tegenwoordig ook in Nederland niet zo bijzonder meer zijn: een potje asafoetida of duivelsdrek met een plaatje van Vyāsadeva erop en een blik Gulab Jamun. In India alleen verkrijgbaar in de betere toko. Zeker in de kwaliteit die De Molukken levert. Geproduceerd door Haldiram, het blik gevuld met overheerlijke zachte kaasbollen in een zoete kardemomsiroop. Kom daar maar 'ns om in Nederland.

Met de asafoetida weet ze nog even geen raad. Het wordt verkocht, maar mondjesmaat en stinkt ondanks het plastic potje als de hel. Daarmee heeft asafoetida eigenlijk ook alles te maken. In Europa staat de ingedroogde en gemalen plantenhars bekend onder de naam duivelsdrek en raakte na de Romeinse tijd als specerij in onbruik. Asafoetida is echter onmisbaar in de Vedische keuken. Voor de strengst volgens de Veda levende hindoes dus.

Geen prak zoals de Nederlander graag heeft

Geraldine Overgaag: 'De grootste afnemers zijn echter de grossiers die de Chinese en tropische winkels bevoorraden en de allochtone horeca. Wij stellen daarvoor ook

de kruidenmengsels samen. Vergis je niet, bijna elke shoarmazaak van een beetje aanzien heeft zijn eigen kruidenrijen. Soms zelf gemaakt, soms ook door ons op basis van recepten die wij hier voor hen bewaren. Ook voor Chinese afnemers doen we dat. Vanzelfsprekend hebben we een eigen molen waarop we de grondstoffen kunnen malen. Plus een eigen keuken met een chef-kok die niets anders doet dan kruidenrecepten samenstellen op basis van andermans verzoeken of op eigen initiatief. Want al is het een bedrijf dat al sedert eeuwen op dezelfde manier werkt, de waardering of kritiek zijn van vandaag. Niet alleen de grossiers zijn uitermate kritisch, ook de toko's kunnen er wat van. Want die hebben weer te maken met een consument die mijlenver afstaat van de Nederlander met z'n voorverpakte levensmiddelen en panklare recepten. Voor Chinezen, Indonesiërs, Surinamers, creolen, Turken en Marokkanen gaat het om de ware smaak. Vaak wordt er een kwaliteit verlangd die in het land van herkomst misschien niet eens beschikbaar is. Want hier kunnen ze het zich permitteren. Eten is voor de etnische minderheden van de allergrootste betekenis. Het is cultuur, vergeet dat niet. Geen prak zoals de Nederlander die graag heeft. Een Nederlander haalt misschien z'n neus op voor de gedroogde en gerookte vis, de gezouten varkensstaart of de zwart uitgeslagen bakbananen. Voor de kopers zijn het delicatessen die met de grootste zorg moeten worden bereid. En zij vormen de einddoelgroep waarmee De Molukken rekening te houden heeft'.

Voor een groeiend aantal afnemers beheert De Molukken de recepten. Dat noemt ze leuk, maar ook link. 'Het is voorgekomen dat we uit Amsterdam werden gebeld door een horecaondernemer die op zoek was naar het specerijrecept van zijn naaste concurrent. Bij hoog en laag bij bezwoer hij bij de baard van de profeet de goede relaties, zijn eerlijkheid en het feit dat z'n landgenoot niets liever wilde dan helpen met z'n zaak op poten te krijgen en dus met het lekkerste kruidenmengsel dat hij kende. Dus leverden wij in goed vertrouwen om een paar dagen later een woedende Turk aan de lijn te krijgen. Sedertdien kan iedereen hier terecht voor z'n eigen specerijen en kruidenmengsels, maar verdwijnt het recept in de brandkast'.

Dit zou ze ook weer graag doen voor de distilleerderij en likeurstokerij. Vroeger een vaste afnemer, momenteel een contact dat nodig restauratie verdient. Regelmatig voorziet ze de vitrines van het Jenevermuseum nog van verse kruiden, zoals ook haar vader al gewoon was. 'Daar zou ik graag veel meer in willen doen'. En dan is er nog de restauratie van de oude, nu voorlopig leegstaande pakhuizen op de achtererven van de Tuinlaan. Geraldine; 'Daar ligt en staat de hele geschiedenis van De Molukken. Daar moeten we iets mee, al zitten we momenteel in een modern bedrijfspand. Alleen zou ik niet weten wat. Het gaat allemaal zo snel'.

Haring in het land, dokter aan de kant!

Vlaggetjesdag zorgde voor een vrolijke stemming, haring naar de koningin

Buisjesdag en Vlaggetjesdag waren in vissersplaats Vlaardingen lange tijd het meest tot de verbeelding sprekende feest. De stad was immers eeuwenlang afhankelijk van de resultaten van voornamelijk de haringvisserij. De in de Koningin Wilhelminahaven liggende vissersschepen kregen vlaggen en wimpels omgehangen. 'Gepavoiseerd' heette dat, een woord dat bijna iedere Vlaardinger kende.

Haring naar de koningin. Hier ontvangt Juliana op 10 juni 1968 uit handen van keurmeester Rijnsent (links op de foto) een vaatje haring, alsmede een vaatje van schipper C. van der Zwan van de VL 73 'Elly' met wie de koningin in gesprek is.

tekst: **Frans Assenberg**

foto's: **Stadsarchief Vlaardingen, Geheugen van Nederland**

Tijdens Vlaggetjesdag 1955 werd de prijs van het Bedrijfschap voor Visserijproducten voor de best verzorgde haring van de 'teelt' (het haringseizoen) 1954 uitgereikt aan schipper G. van der Snoek en bemanning van de motorlogger VL 89, rechts op de foto.

Vlaggetjesdag 1956.

Vlaggetjesdag 1956. Tweede van links is minister van Landbouw en Visserij Mansholt, rechts treffen we "Willem Beukelszoon" aan met zijn echtgenote en verder gezelschap.

Vlaggetjesdag 1962. Aan de zuidzijde van de Koningin Wilhelminahaven liggen diverse loggers. Het zijn van links naar rechts de stoomlogger VL 172 'Clara' van de Visserij Maatschappij Vlaardingen, de bekende 'V.M.V.'. Daarnaast ligt de motorlogger VL 78 'Vlaardingen', dan zien we de VL 85 'Bertina', de VL 79 'Maas' en de VL 70 'Hendrik Jan'.

'Dag hoor!' Twee jongemaatjes nemen afscheid van 'moe en opoe' in mei 1964.

Haringkaken aan boord van een logger op zee. (Collectie Frans Assenberg)

Ingekleurde prent van het gereedmaken van de vloot die in de Oude Haven van Vlaardingen aan de Oosthavenkade ligt.

Voor de rederijpakhuizen van C. van Toor aan de Oosthavenkade ligt omstreeks 1920 een aantal zeilloggers van Van Toor. De schepen zijn van vlaggen voorzien, opgeschilderd en gereed om naar de visgronden te vertrekken. De VL 160 is de 'Johan Adriaan' die in 1903 werd gebouwd, de VL 166 is de 'Neeltje'. Ingekleurde prent.

Voor de Tweede Wereldoorlog werden er geen speciale activiteiten bij het uitvaren van de haringvloot georganiseerd. De versiering van de schepen was toen zeer sober. Niettemin was het voor velen een belangrijke gebeurtenis als de loggers gereed lagen om aan de visserij te gaan deelnemen. In de winter werd er nauwelijks gevaren. Hierdoor waren veel vissers van inkomen verstoken. Gingen de haringloggers naar zee, dan kwamen er weer boterhammen op de plank. Na de oorlog werd er aan Vlaggetjesdag meer inhoud gegeven. De bekende journalist Jaap Kolkman nam daartoe het initiatief. Het werd voor velen een onvergetelijk schouwspel. De versierde loggers lagen met hun neuzen tegen de kade van de Koningin Wilhelminahaven en er was veel te zien en te beleven. Maar niet alles was altijd koek en ei. In 1955 weigerden de vissers uit te varen in verband met een arbeidsconflict. Niettemin genoten de bezoekers wel van het feest, weinig gewend als men was aan uitgaan. Uiteraard stond daarbij de haring centraal, maar die moest toen nog wel worden gevangen! De Vlaardingers genoten wel met volle teugen. Ballonnen werden opgelaten, waaraan een briefje zat met de mededeling dat de vinder beloond zou worden met een heus vaatje haring. De vele gezonde eigenschappen die men het visje toedichtte, gaven hem een geliefd aureool: haring in het land, dokter aan de kant. Na de Tweede Wereldoorlog nam de visserij in betekenis af, niettemin waren er nog reders die het aandurften om nieuwe loggers te bestellen. Zo maakte

Na de oorlog werd er aan Vlaggetjesdag meer inhoud gegeven. De bekende journalist Jaap Kolkman nam daartoe het initiatief. Het werd voor velen een onvergetelijk schouwspel.

burgemeester Heusdens tijdens die Vlaggetjesdag in mei 1955 bekend dat de firma Kornaat opdracht had gegeven tot de bouw van een motorlogger.

Koningin

Een jaar later staat er tijdens Vlaggetjesdag een koude wind over de Koningin Wilhelminahaven. Er is hoog bezoek in de persoon van minister van Landbouw en Visserij Sicco Mansholt, de broer van burgemeestersvrouw Heusdens-Mansholt, alsmede van commissaris der Koningin J. Klaassensz. Leuk was dat de uitvinder van het haringkaken Willem Beukelszoon, samen met andere historische figuren vanuit het verleden in prachtige kostuums naar Vlaardingen waren afgereisd. (Bij het 'haringkaken' wordt met een mesje een deel van de ingewanden verwijderd.) Gedurende het weekend konden de schepen, die een fikse opknapbeurt hadden ondergaan, nog worden bewonderd. De in de haven liggende loggers, vroeger ook wel 'fietsen' genoemd, voeren vanwege Pinksteren pas op dinsdagmorgen uit. Het was een drukte van belang die ochtend om acht uur op het havenhoofd. Veel familieleden zwaaiden hun geliefden uit, waarbij de logger VL 208 'Frida' met als schipper P. v.d. Zwan, als eerste onder luid gejoel van scheepsfluiten zijn neus buiten de haven stak. Enkele dagen later was het schipper D. van Haren die de eer te beurt viel op paleis Soestdijk een vaatje haring aan koningin Juliana aan te bieden. Een oude traditie. Of Juliana de haring ook heeft verorberd, is niet bekend.

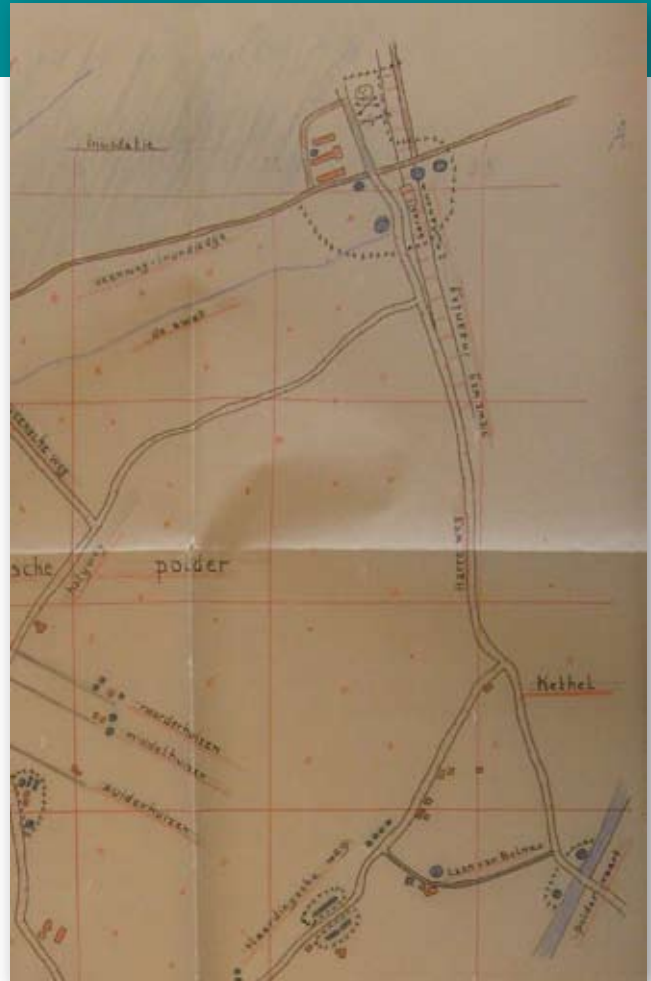
Museumvondsten

tekst: Jeroen ter Brugge

Duits afweergeschut in Kethel

De bekende chroniqueur van Kethel, Jaap de Raat, beschrijft in één van zijn boekjes over zijn geboortedorp dat het platteland tijdens de Tweede Wereldoorlog was 'bevolkt met Duitsers'. En inderdaad waren er nogal wat Duitse soldaten die daar met een bijzonder doel zaten. Niet het onder de duim houden van de boerenbevolking, maar de verdediging van hun eigen Derde Rijk. Vanuit gecamoufleerde kampementen beschoot hun afweergeschut geallieerde vliegtuigen die in de meeste gevallen de Duitse steden als doel hadden, terwijl enorme zoeklichten het firmament op hun silhouet afzochten.

Maar daar bleef het niet bij. Lange tijd verwachtten de Duitsers een geallieerde invasie in West-Nederland en het open weidegebied, in de nabijheid van de Rotterdamse haven, was daar een ideale plaats voor. Om dit te voorkomen werd het landschap 'aangepast'. Om het doorstoten van rijdend materieel te voorkomen werden tankgrachten gegraven. Over grote oppervlakten, vaak hele polders, werden zware palen ('weermachtpalen') in de grond gezet waarmee voorkomen werd dat zweefvliegtuigen konden landen. Maatregelen werden getroffen om polders compleet onder water te zetten (inunderen) om eveneens het landen van vijandelijke troepen te voorkomen. Ook Kethel kreeg hiermee te maken. De Holiërhoeksepolder werd voorzien van weermachtpalen, bij belangrijke kruispunten en andere strategische punten verschenen door prikkeldraad omzoomd afweergeschut en mitrailleurposten en de Zouteveense- en Noord-Kethelpolder werden in 1944 geïnundeerd. Langs de Vlaardingseweg verschenen onder andere wat loopgraven en een mitrailleurnest bij de Stenen Brug moest de weg over de Poldervaart kunnen afsluiten. Het meest uitgebreide Duitse Wehrmachtterrein lag aan de Harreweg, daar waar de aansluiting met de Veenweg is. Dit terrein staat afgebeeld op een schetsmatig kaartje van het poldergebied ten noorden van Schiedam en Vlaardingse. Met dit kruispunt als middelpunt bevindt zich daar een door prikkeldraad omgeven terrein. Verkeer van of op weg naar Delft passeerde dit punt en kon zo gecontroleerd en desnoods gestopt worden. Op de tekening staat een aantal mitrailleurposten afgebeeld, waarvan één met een '2 cm kanon'. Ook op het erf van de boerderij in de noordwesthoek ligt een 'mitrailleurnest'. Aan de noordzijde liggen mijnen, op de kaart door een doodshoofd gemarkeerd. Voor de bediening waren soldaten nodig en die verbleven in een eveneens op het terrein gelegen barak. Om het verkeer hier makkelijker te laten verlopen was naast de oude Harreweg een nieuwe weg in aanleg, ongetwijfeld beter geschikt om het zwaardere militaire vervoer over te kunnen laten

© Nationaal Archief

plaatsvinden. Op de tekening zijn ook de weermachtpalen (volgens mededeling van De Raat van omgezaagde iepen van de Laan van Bol'es) afgebeeld, alsmede de geïnundeerde Zouteveensepolder. Op de schets lijkt het dat de Veenweg foutief in oostelijke richting doorloopt. Toch klopt de tekening: ten behoeve van het onderwater zetten, was in het verlengde van de Veenweg tot aan de Kandelaar een inundatiedijkje aangelegd. De aanwezige Duitse soldaten zochten in de omgeving hun vertier, onder andere in het dorp Kethel. Dat niet iedereen daar gelukkig mee was, is een understatement. Soms liep het ook uit de hand. Kort na de Duitse inval, in juni 1940, richtten drie beschonken soldaten vernielingen aan in het café van Van Tiel aan de Schiedamsseweg en aan enkele woningen aan de Dorpsweg. Zij vuurden hun revolvers, waarvan een huls door een getuige bij de politie werd gebracht en die zich nog steeds in het Schiedams Gemeentearchief bij de aangiftepapieren bevindt. De soldaten, behorende 'tot de battery luchtafweer geschut staande aan de Harreweg alhier by den Heer G. Lansbergen', zouden kort hierop verplaatst worden. De tekening komt uit het archief van de Binnenlandse Strijdkrachten en is (maart 1945) vermoedelijk door het verzet vervaardigd.

Iedere Muis worden twee museale objecten uit niet-Schiedamse en niet-Vlaardingse collecties gepresenteerd, soms onbekende stukken, soms in de vergetelheid geraakte.

© Nationaal Archief

Kampement 'Vergulde Hand'

Wie in Vlaardingen 'Vergulde Hand' zegt, kan aan verschillende zaken denken. Het industrieterrein, de boerderij met de 17^e eeuwse gevelsteen met de 'Vergulde Hand' of het strafkamp waar na de Tweede Wereldoorlog 'foute Nederlanders' werden opgesloten. Al deze toponiemen zijn genoemd naar de gelijknamige legende en liggen aan de westzijde van de stad in het voormalige poldergebied van de Aalkeet-Binnenpolder en de Kleine Vettenoordsepolder.

Hoewel de legende zelf ook niet één van de meest bloedeloze is, kreeg de naam na de Tweede Wereldoorlog een slechte bijklank toen het strafkamp in bedrijf was. Zoals in een eerdere 'Museumvondst' (oktober 2010) al belicht, was hier sprake van misstanden die aanleiding gaven voor overheidsingrijpen. Toen een onderzoek hiernaar door A.M. van Tuyl van Serooskerken uitwees dat gevangenen permanent geboeid en met ketenen aan elkaar verbonden waren, werd ingegrepen. In 1948 werd het kamp gesloten. Een aspect van dit kamp dat weinig aandacht heeft gekregen, is het feit dat het was aangelegd door de Duitse bezetter, vermoedelijk kort na de meidagen van 1940. Een gedetailleerde situatietekening in de schaal 1:5000, zeer waarschijnlijk vervaardigd door het verzet en thans berustend in het archief van de Binnenlandse Strijdkrachten, laat de verdedigingsgordel zien die ten westen van de stad was opgeworpen. Van het Scheur af tot aan de Vlaardinger Vaart was een tankgracht gegraven, zorgden 'weermachtpalen' ervoor dat vliegtuigen niet in de weilanden konden landen en bevonden zich op strategische plaatsen batterijen met geschut en versperringen. Het zuidelijk deel van de tankgracht is op de tekening met een brede zigzaglijn gemarkeerd. Daarnaast vallen de vele kruisjes op, die ieder een mitrailleurnest zijn. Daarnaast bevonden er zich drie vakken omgeven door een kruislijn, die prikkeldraad voorstelt. De drie terreinen zijn op hun beurt ook door een prikkeldraadafzetting verbonden. Bij de ingangen lagen zogenaamde 'Spaanse ruiters', kruislings

met elkaar verbonden palen met prikkeldraad omwonden, die het inrijden door de vijand moesten voorkomen. Het noordelijkste terrein lag aan de Zuidbuurt(-seweg), ter plekke van het 'Jachthuis'. Naast een mitrailleurpost waren hier onderkomens voor de manschappen en kon het verkeer op de weg gecontroleerd worden. Het middelste terrein lag op een tweede strategische doorgangslijn, het spoor Rotterdam-Hoek van Holland. Naast mitrailleurposten waren hier asperges, betonnen versperringen voor de rails, aanwezig, waarmee het spoorverkeer stilgelegd kon worden. Het zuidelijke terrein is het kamp dat later de naam 'Vergulde Hand' zou krijgen. Hier stonden barakken waar Duitse militairen onderdak hadden. Het waren vooral de gewone soldaten, de meeste (?) officieren waren in de stad bij particulieren ingekwartierd. In het kamp lagen ter weerszijden van een centrale weg zes barakken, die later dus als gevangenenonderkomens dienden. Aan de westzijde bevond zich nog een schuilkelder, waar bij een vijandelijke luchtaanval beschutting gezocht kon worden. Het barakkenkamp lag aan de Maasdijk die weer met Spaanse ruiters kon worden afgesloten. Tevens lag bij nadering van de vijand een plank met zes landmijnen daarop gemonteerd klaar om de weg opgeschoven te worden. Verder lag aan de westzijde afweergeschut van ca. 37 mm en aan de oostzijde een stuk veldgeschut van 7,5 cm. Opmerkelijk is de aanwezigheid van 'Goliaths', onbemande gepantserde voertuigen bestemd voor de tankbestrijding. Deze konden op afstand, via een kabel, bestuurd worden, vanuit een bedieningspost die net naast het kamp lag. Aan de noordzijde tenslotte bevond zich een loopgraaf.

De administratie van de Binnenlandse Strijdkrachten in het Nationaal Archief bevat verschillende van dergelijke tekeningen en schetsen die op Vlaardingen betrekking hebben. In de verdediging van Rotterdam met zijn strategisch belangrijke haven nam het platteland rondom de stad immers een belangrijke plaats in.

De Bibliotheek van Voltaire in ... St. Petersburg

Iedere Schiedammer die St. Petersburg bezoekt en zich bewust is van de geschiedenis van zijn stad, gaat meteen na aankomst naar de Admiraliteit aan de Neva. Op dat gebouw staat een prachtige spits met als bekroning een op het eerste gezicht klein scheepje. Die spits en dat scheepje zijn ontworpen door Schiedammer Harmen Cornelisz. van Bol'es die in 1713 een contract tekende om als timmerman te gaan werken in de stad in aanbouw van tsaar Peter de Grote. Hij ontplooidde zich daar tot een prominente architect en heet in de geschiedenis van St. Petersburg Harmen van Bolios. Henk Slechte wandelde in april 2011 naar de Admiraliteit en wijdde daar enkele gedachten aan de grootheid van sommige zonen van Schiedam. Zijn eigenlijke reisdoel was de Bibliotheek van de Franse filosoof Voltaire, één van de interessantste collecties van de Nationale Bibliotheek in St. Petersburg.

De bibliotheek van de bekende Verlichtingsfilosoof Voltaire is nog helemaal intact en voor iedere onderzoeker toegankelijk, mits hij of zij een schriftelijke toestemming van de Universiteit van St. Petersburg heeft, die is voorzien van de juiste handtekeningen en voldoende stempels. Dat is te danken aan de beroemdste aller Russische tsarina's, Catharina II de Grote, een Duits prinsesje dat in 1745 trouwde met de geestelijk licht gehandicapte Russische troonopvolger Pjotr Fjodorovitsj, een kleinzoon van tsaar Peter de Grote. Na zijn dood onder verdachte omstandigheden in 1762 pleegde Catharina een verholde staatsgreep en besteedde zelf de tsarentroon, waarop zij 34 jaar bleef zitten. Catharina was een ambitieuze vorstin en een boeiende nymfomane, maar ze ontwikkelde zich ook tot een buitenmodel intellectueel die de klassieke schrijvers bestudeerde, gretig de boeken las van de geleerden die de ideeën van de Verlichting uitdroegen, en met een aantal van hen een intensieve correspondentie voerde, onder anderen met de encyclopedist Diderot en de filosoof en schrijver Voltaire. De laatste heeft zij nooit ontmoet, maar hun correspondentie was intensief en vertoont het karakter van een diepe vriendschap. Voltaire schreef aan Catharina: 'U bent niet de aurora borealis [het Noorderlicht, Sl.]. U bent de meest schitterende ster van het Noorden, en nog nooit heeft een hemellichaam zo weldadig geschenken.' Catharina kon er ook wat van. Zij schrijft aan Voltaire: 'Als ik over enige kennis beschik, heb ik dat beslist aan [u] te danken' en na zijn overlijden in 1778 begint zij een brief aan de nicht en erfgename van Voltaire met 'Voor Mevrouw Denis, Nicht van een groot man die veel van mij heeft gehouden.'

Nadat Voltaire in 1778 was overleden, vond Catharina dat zijn bibliotheek intact moest blijven en wilde ze die naar St. Petersburg laten komen. Eigenlijk wilde ze ook het stoffelijk overschot van haar correspondentievriend naar Rusland laten overbrengen om het daar het 'aller-kostbaarste denkbare grafmonument' te geven. Haar eerste impuls was

Catharina II de Grote ten voeten uit. Olieverf door Alexander Roslin, 1780.

Bernard Woelderink (links) en Henk Slechte in de Voltairebibliotheek, met zijn beetenis in hun midden.

om van het kasteel Ferney bij Geneve, waar Voltaire de laatste twintig jaar van zijn leven had doorgebracht en waar zijn bibliotheek stond, een replica te laten bouwen in het park van haar residentie Tsarkoië-Sélo even buiten Petersburg en de bibliotheek daarin precies zo onder te brengen als tijdens het leven van Voltaire. Ze bestelde tekeningen en een maquette van het kasteel en liet zelfs stalen van de bekleding van de meubels naar St. Petersburg komen, maar ze kon haar plan niet uitvoeren, omdat de staatskas het niet toeliet. Die was nagenoeg leeg, nadat ze in 1774 een boerenopstand met groot militair geweld had moeten laten neerslaan. Het bleef dus bij de aankoop van de bibliotheek, tegen de zin van de meeste Fransen, maar met instemming van koning Lodewijk XVI die daarmee de sympathie van de machtige vorstin dacht te winnen.

Stalen van de bekleding van Voltaire's meubilair in het kasteel van Ferney.

In 1779 arriveerde de bibliotheek per schip in St. Petersburg, vergezeld van de secretaris van Voltaire die alle boeken en handschriften in het Winterpaleis in speciaal daarvoor gemaakte kasten precies zo plaatste als ze in Ferney hadden gestaan. Hij ging na een half jaar terug naar Frankrijk en Catharina stelde een bibliothecaris aan om de 6.814 banden

te beheren. Iedereen die belangstelling had, kreeg toegang tot haar nieuwe intellectuele speelgoed. Aan het eind van haar leven besloot ze zelfs om een nationale bibliotheek te stichten, waarin de ruim 40.000 banden die haar bibliotheek telde onderdak konden vinden. Deze bibliotheek was in 1795 klaar en was de eerste voor het publiek toegankelijke nationale bibliotheek ter wereld, maar de bibliotheek van Voltaire bleef voorlopig nog wel in de Hermitage. Haar zoon Paul I haatte zijn moeder en wilde alles wat aan haar herinnerde ongedaan maken. Hij sloot de bibliotheek van Voltaire voor het publiek. In die bibliotheek zaten immers ook brieven van Voltaire aan Catharina en hij vreesde dat er geheimen zouden kunnen uitlekken. Haar kleinzoon Alexander I daarentegen vereerde zijn grootmoeder, en heeft de bibliotheek in de Hermitage een nieuw en riant onderkomen gegeven, maar haar niet overgebracht naar de Nationale Bibliotheek. Diens zoon Nicolaas I verafschuwde Voltaire, omdat hij in hem een wegbereider zag van de Franse Revolutie en zelfs van de Decabristenopstand waarmee hij in 1825 zelf geconfronteerd was. Hij sloot de bibliotheek opnieuw, maar maakte wel een uitzondering voor de dichter Alexander Pusjkin die de manuscripten van Voltaire's *Geschiedenis van Rusland onder Peter de Grote* wilde bestuderen.

Maquette van het ksteel van Ferney, waar Voltaire de laatste 20 jaar van zijn leven woonde.

Pas onder tsaar Alexander II verhuisde de bibliotheek in 1861 naar de inmiddels al tweemaal uitgebreide Nationale Bibliotheek, en daar is ze nog steeds. Een bezoek aan deze bibliotheek is interessant. De conservator van de bibliotheek die tevens directeur is van het Voltaire Studiecentrum van de Nationale Bibliotheek, spreekt Russisch en gebeeldhouwd maar wel sterk 18de eeuws klinkend Frans. Dat krijg je waarschijnlijk van de jarenlange dagelijkse omgang met Voltaire en diens boekerij. Dankzij een bevriende tolk wordt duidelijk waarom de bibliotheek zo belangrijk is en waarom Catharina met de aankoop ervan – onbewust – de wetenschap een grote dienst heeft bewezen. Voltaire maakte in ieder boek dat hij las aantekeningen in de marge. Hij deed dat bij passages die zijn aandacht trokken, waarmee hij het grondig (on)eens was of die hij wellicht ooit nog voor eigen latere publicaties dacht te kunnen gebruiken. Een mooi voorbeeld is *Elementa chemiae* van de beroemde Nederlandse medicus Herman Boerhaave, waarnaar in Schiedam niet voor niets een straat is genoemd. Voltaire maakte zijn aantekeningen in de

In 1779 arriveerde de bibliotheek per schip in St. Petersburg, vergezeld van de secretaris van Voltaire die alle boeken en handschriften in het Winterpaleis in speciaal daarvoor gemaakte kasten precies zo plaatste als ze in Ferney hadden gestaan. Hij ging na een half jaar terug naar Frankrijk en Catharina stelde een bibliothecaris aan om de 6.814 banden te beheren.

marge van het boek of op afgescheurde reepjes papier. In het boek van Boerhaave ligt bij een van de pagina's zo'n reepje met de woorden *ignis de montalis* (= het primitieve vuur). Dit boek van Boerhaave heeft Voltaire geïnspireerd tot zijn *Essai sur la nature du feu et sur la propagation*.

De bibliotheek heeft ook in het sovjettijdperk veel aandacht gekregen. In 1961 verscheen een gedrukte catalogus en in samenwerking met de Voltaire Foundation in Oxford komen al sinds 1979 dikke boeken uit, waarin Voltaire's aantekeningen in de marges van ruim 2.000 boeken uit zijn bibliotheek worden beschreven en geanalyseerd. De conservator van de bibliotheek vertelt dat zich jaarlijks ongeveer 1.000 mensen melden om onderzoek in deze bibliotheek te doen en dat die vrijwel allemaal komen voor die aantekeningen. De meeste komen uit Frankrijk en Engeland, maar ook uit Nederland komen af en toe onderzoekers, zoals de historicus Luuc Kooijmans die een biografie van Boerhaave heeft geschreven die in september 2011 verschijnt met de titel *Het Orakel. De man die de geneeskunde opnieuw uitvond: Herman Boerhaave* (1688-1783). De bibliotheek ziet er ongeveer zo uit als in de tijd dat hij in de Hermitage stond: 18de eeuws ogende kasten

Aantekening van Voltaire, in *Elementa Chemiae* van Herman Boerhaave, 1733.

Het Faustkabinet in de Nationale Bibliotheek in St. Petersburg.

rond een groot standbeeld van een zittende Voltaire. Het huidige standbeeld is een cadeau van Paul Getty jr.

Wie de Nationale Bibliotheek bezoekt, weet niet wat hij ziet. Hij loopt door lange gangen met aan weerszijden laden met 'Leidse boekjes', handgeschreven titelbeschrijvingen van de ruim 34.000.000 boeken die de bibliotheek bezit. Ze zijn overal en er lijkt geen eind aan te komen, het zijn er tienduizenden. De bibliotheek heeft een speciale ruimte ingericht voor de incunabelen, boeken die voor 1501 zijn gedrukt. Die ruimte heeft een kitscherige uitstraling en heet om onnaspeurbare redenen het Faustkabinet. Zoals midden in de Bibliotheek van Voltaire een groot beeld van de oorspronkelijke eigenaar staat, zijn de incunabelen en andere bijzondere boeken in het Faustkabinet gegroepeerd rondom een manshoog standbeeld van Johannes Gutenberg, halverwege de 15de eeuw de uitvinder van de boekdrukkunst. Een poging om dit fenomeen te fotograferen stuit op een haast paniekerig maar toch vriendelijk 'njet'. Gelukkig zijn anderen er wel in geslaagd ... Wie in Nederland de Koninklijke Bibliotheek gewend is, zal in de zesmaal zo grote en rommelige Nationale Bibliotheek van Sint Petersburg wellicht zijn wenkbrauwen fronsen, maar zowel de Bibliotheek van Voltaire als het Faustkabinet maken een bezoek aan deze bibliotheek tot een onvergetelijke belevenis.

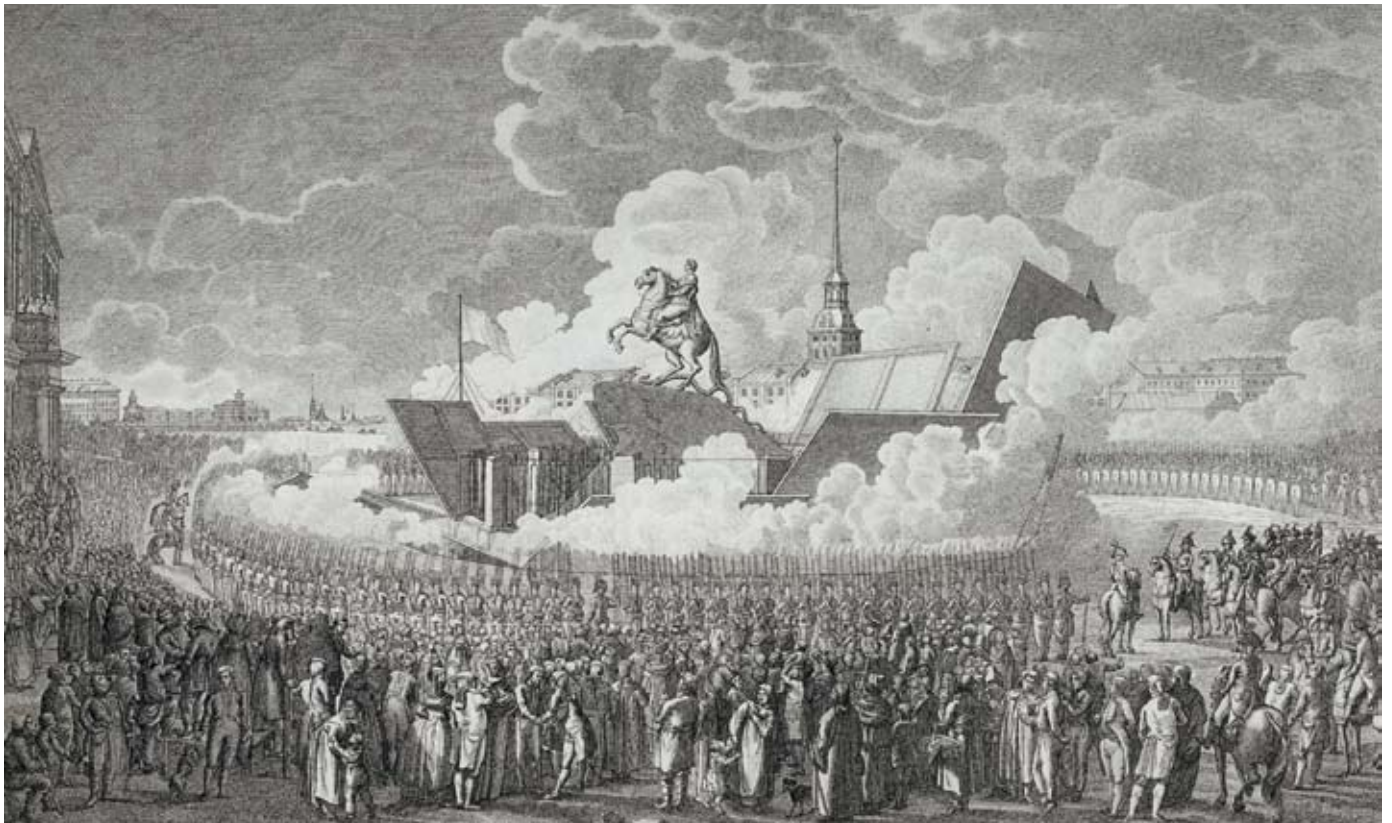
De ware Schiedammer gaat na zijn bezoek natuurlijk nog even naar de Peter en Paul Vesting aan de overkant van de Neva, want ook daar heeft oud-stadgenoot Harmen Cornelisz. van Bol'es een schitterende torenspits ontworpen. En onwillekeurig gaan de gedachten dan weer uit naar deze Schiedammer in Russische dienst, van wie een zoon naar Schiedam terugkeerde en een onopvallend bestaan als lantaarnopsteker leidde. De kleinzoon van Harmen van Bolios werd in Schiedam echter makelaar en viceconsul van Pruisen.

Karikatuur van Voltaire.

Hij was een actieve patriot en onder meer burgemeester van Kethel en Heer van Baarland. De laatste telg van de Petersburgse tak van de familie Van Bol'es bekleedde van 1851 tot zijn dood in 1854 zelfs het begeerlijke ambt van burgemeester van Schiedam. En zo verlaat de Schiedammer die houdt van de geschiedenis van zijn stad, St. Petersburg in de wetenschap dat die geschiedenis zelfs daar na te speuren is en zijn sporen heeft nagelaten.

Wie in Nederland de Koninklijke Bibliotheek gewend is, zal in de zesmaal zo grote en rommelige Nationale Bibliotheek van Sint Petersburg wellicht zijn wenkbrauwen fronsen, maar zowel de Bibliotheek van Voltaire als het Faustkabinet maken een bezoek aan deze bibliotheek tot een onvergetelijke belevenis. De ware Schiedammer gaat na zijn bezoek natuurlijk nog even naar de Peter en Paul Vesting aan de overkant van de Neva, want ook daar heeft oud-stadgenoot Harmen Cornelisz. van Bol'es een schitterende torenspits ontworpen.

Onthulling in 1782 van de Bronzen Ruiter, het standbeeld ter ere van tsaar Peter de Grote. Op de achtergrond de door Harmen Cornelisz. van Bol'es ontworpen spits van de Admiraliteit.

All About Drawing, de tekenkunst van nu is meer dan springlevend

Meteen bij binnenkomst kijken twee treurige helblauwe ogen je aan. Het zijn de ogen van een Reject, een afgewezen, die de Zuid-Afrikaanse, maar al jaren in Nederland wonende, Marlene Dumas (1953) in 1995 met waterige zwarte inkt en kleurpotlood op papier zette. Een paar streken, maar de uitdrukkingloosheid en de treurigheid is zo raak getypeerd, dat je niet meer om haar blik heen kan. Hetzelfde blauw springt een paar zalen verder uit de zilverachtige potloodtekening van Janpeter Muilwijk (1960). Hij kleurt er de distels mee om het tedere, fluweelachtige portret van de Dochter van Eva. Ook met een gewoon potlood tekent Marc Nagtzaam (1968) zijn werk Polaroid. Teken en is misschien niet het juiste woord, want de lijnen zijn juist uitgespaard. Met een grote precisie zijn de bladvullende blokken ingekleurd. Maar in het strakke, geometrische werk, is de hand van de tekenaar duidelijk zichtbaar.

Janpeter Muilwijk, *Dochter van Eva*, 2010,
potlood en gouacheverf op papier, 76 x 58 cm
courtesy Galerie Jacoba Wijk, Wehe den Hoorn (foto: Ivo Wennekes)

Zwierige lijnen van kleurpotlood, pastelkrijt, contékrijt daarentegen overheersen in het werk *Final Cut* van Hanneke Francken (1976), dat op de affiche van de tentoonstelling prijkt. Zij vormen linten, druiven, dode vogels en, niet te vergeten, de speer die een granaatappel klieft. Met bruine gespoten verf geeft ze het geheel een donkere, onheilspellende sfeer, terwijl sommige delen hun helderheid hebben behouden, omdat ze tijdens het spuiten bedekt zijn geweest. Ook heel kleurrijk, een lust voor het oog, en met een afmeting van 196 x 238 cm van een behoorlijk formaat is het werk *Union of Artists, Room Number Seven* uit 2010 van Erik Mattijssen (1957). Het is een kleine kamer met roze/oranje muren en vloerkleden op de grond. Met gouache en pastel tekende/kleurde hij links een tafeltje met een grote plant erop en rechts een netjes opgemaakt bed. Met gewoon potlood op een plankje een transistor en een boomstronkje met twee opgezette uiltjes, waarbij hij speciale aandacht besteedt aan de elektriciteitsdraad op de muur. Aan het plafond hangen

verschillende planten, al dan niet met vruchten. Deze heeft Mattijssen eigenlijk op een ander vel getekend, uitgeknipt en op en boven deze tekening geplakt. Daardoor komt er meer ruimte in het toch best kleine kamertje, dat à la Picasso, Matisse en Dick Ket met een meervoudig perspectief getekend is om er alles in te passen.

Dat de tekening buiten het echte vel verder gaat en de aandacht voor details, zoals de elektriciteitsdraad op de muur, is ook te vinden in de grote potloodtekening *Ondergrondse Schuilplaats* van Pietsjanke Fokkema (1960). Je kijkt je ogen uit in de ondergrondse bakstenen schuilplaats, getekend met een perspectief alsof je naar een poppenhuis kijkt. Boven de grond een kaal en desolaat landschap met bouwvallen en verschroeide bomen. In de lucht, ook buiten het vel om, vliegen zwaluwen. Links kom je met een trap beneden en via een Maria-altaar en de keuken kom je in de woonkamer. Rechts is een slaapkamer. Het ziet er al met al heel gezellig

tekst: **Froukje Holtrop**

uit, aan alles is gedacht, een koffiemolen in de keuken, de prenten aan de muur en de transistor in de slaapkamer, en niet te vergeten de elektriciteitsdraad en de stopcontacten, de draden en eindeloze buizen, die onderlinge verbindingen en zelfredzaamheid suggereren. En de opletende kijker ziet eveneens dat er onder ratten krioelen.

Ook een groot werk om lang naar te kijken is dat van Jantien Jongsma (1965). *De Plattegrond van Middelbare Leeftijd* tekende ze als oude kaarten met een vogelvluchtperspectief. Komend van Memory Lane en Mama kun je trouwen en op het Rechte Pad komen. Maar je komt er ook via het uitgaansleven met de Amsterdamse nachtcafé San Francisco en Casablanca, de bioscoop en Paradiso. Eenmaal op het Rechte Pad kun je naar links naar de straat met de Heilige Huisjes, zoals School, Diploma, Werk/inkomen, Gezin en Sport en alle daarbij horende verplichtingen. Maar je kan ook rechts naar het Verkeerde Pad, richting Overwerk en Overspel. Maar de weg naar Scheiding heeft gelukkig een sluiproute naar Home en Trouw. Daarvandaan kun je weer naar Bourgeoisborrels en de Ikea. Aan de randen van de kaart zijn de uitvalswegen naar Milieuproblemen, Oorlog, Ziekte en Honger. Uiteindelijk komt alles uit op de Weg naar het Einde met een afslag naar het Ziekenhuis.

Grote werken is iets van de laatste jaren. Ze waren er wel, maar moeilijker te krijgen en het feit dat ze eigenlijk niet ingelijst konden worden als een probleem ervaren. Nu worden ze rechtstreeks op de muur gepind. Tekenaars die klein tekenen, zoals Jantien Jongsma, kunnen op een groot vel veel vertellen. Maar je kunt het werk ook een monumentaal karakter geven door met een groter gebaar te tekenen. Daarmee sleep je de kijker direct in het tafereel. Zoals het werk *The Fraud* van Marijn Akkermans (1975). Met meer of minder waterige zwarte inkt tekende/verfde hij op een vel van zo'n tweeënhalft bij drieënhalft meter. Het grootste gedeelte wordt ingenomen door een gigantische, in het bos gestrande vis. De contouren van de vis raken bijna de randen van het vel, waarmee hij de gevangenschap van de vis benadrukt. En de twee lachende kinderen met hun moeder maken het tafereel nog meer surreëel. Akkermans heeft een mooie stijl van strakke, vereenvoudigde lijnen en vlakken in verschillende mate van transparantie, waardoor het werk een prachtig clair-obscur krijgt, met de helderheid van een röntgenfoto.

Meer bostaferelen in de monumentale werken van Erik van Odijk (1959), die met rood, groen en geel pastelkrijt en houtskool een wirwar van boomwortels tekent en kleurt. Het werk is indringend en dramatisch. De bossen van Geer van de Klugt (1961) echter zijn meer atmosferisch. Tussen de bomen door schijnt vanuit een open plek het licht. Ook een lege plek in het bos, maar dan meer in de zin van desolaat en verlaten, tekent Renie Spoelstra in zwart wit en noemt het *Recreatiegebied*. De zelfde zwart-witte onheilspellendheid zie je ook in de vage houtskooltekeningen van Raquel Maulwurf. Terwijl Juul Kraijer met houtskool, ook op groot formaat, een preciezere en toch fluwelige tekening neerzet van een vrouw die in een boom transformeert, Daphne.

Absurde werken als dat van Paul Klemann (1960), waarin hij zijn wonderlijke dromen tekent. Werk vol met symbolen is dat van Frank Van den Broeck en Sjeff Henderickx. En vele anderen. Armando zet *Der Baum* met slechts een paar intuïtieve lijnen neer.

Hanneke Francken, *Final Cut*, 2010,
potlood, pastelkrijt, contékrijt en spuitbus op papier, 200,3 x 142,3 cm
bedrijfscollectie Eneco, Rotterdam (foto: Ronald van Wieren)

Paul Klemann, *Het Staartje Droomtekening*, 2009,
potlood, kleurpotlood op papier, 65 x 45 cm (foto: Paul Klemann/Michel Klemann)

En Marlies Appel en Rosemin Hendriks tekenen hun vrouwen weliswaar ook met een enkele potloodlijn, maar het is de uiteindelijke, de beredeneerde lijn. De zichtbare uitgegumde lijnen verraden het proces.

Claire Harvey maakte de kleinste werkjes, eenvoudige tekeningetjes van olieverf op glas van figuurtjes die zich verhouden tot de zogenaamde prittbuddy waarmee het glas op de tentoonstellingswand is bevestigd. Terwijl Charlotte Schleiffert en Aline Thomassen grote, ruige tekeningen maakten van krachtige, wellustige vrouwen.

En zo kun je nog honderden wandelingen maken in *All About Drawing*. In vijf zalen hangt het werk van honderd Nederlandse kunstenaars, een enorme hoeveelheid en, blijkt, met een enorme diversiteit. Zoals gezien, het varieert van kleine werkjes met de voorzichtige potloodlijn tot de enorme lappen die met een groot gebaar haast geschilderd zijn. Door andere dingen op het papier te plakken, repen papier te buigen en zelfs installaties te maken, waarbij elementen uit de tekening op de grond worden voortgezet zoeken de kunstenaars de grenzen met de andere disciplines. Van zwart-wit tot kleur, van gekriebel tot grote streken, van concreet tot psychedelisch. Van figuratieve werken met mens en dier als onderwerp tot aan abstracte werken, of werken waarbij tekst een belangrijke rol speelt. Van verfijnde tot ruigere werken. En van bijna anonieme outsider kunstenaars en kleine meesters tot aan grote meesters. Het is ongeacht de chronologie, de onderlinge verwantschap, formaat of medium opgehangen, maar op een manier dat elk werk tot zijn recht komt en de beschouwer een goede afwisseling heeft van de kleine verfijnde waar de opperste concentratie voor nodig is en de grote gekleurde waar je meteen in wordt opgenomen.

Claire Harvey, *Peeping*, 2010, olieverf op glas met buddy, 4 x 2,7 cm
courtesy Galerie Fons Welters (foto: Gert Jan van Rooij)

Juul Kraijer, *Zonder titel*, 2007-2008, houtskool op papier, 303 x 125,5 cm
(foto: Peter Cox)

Erik Odijk, *Hyle*, 2006, houtskool en pastelkrijt op papier, 196 x 320 cm
collectie Stedelijk Museum Schiedam (foto: Peter Cox)

Geer van der Klugt, *Early rising*, 2010,
pastel, houtskool en gouache op papier, 70 x 100 cm (foto: Henni van Beek)

**De tentoonstelling is fantastisch,
een lust voor het oog en een
aanzet tot een heleboel nieuwe
tentoonstellingen.**

Het Stedelijk Museum Schiedam maakte eerder tentoonstellingen waarin de tekening centraal stond. Het begon min of meer in 1997 met *l'Homme Sucré* waarmee de eerste schenking van galeriehouder en kunstcriticus Cees van de Geer werd getoond. De verzameling van Cees van der Geer vertoonde overeenkomsten met die van het Stedelijk Museum, omdat hij jaren adviseur was bij de kunstaankoopcommissie. In 2008 toonde het museum *Verloren Paradijs*, *Monumentale Tekeningen*, en verder solotentoonstellingen van kunstenaars als Iris van Dongen, Karin Arink en Raquel Maulwurf. Naast directeur Diana Wind heeft ook kunstenaar Arno Kramer, verbonden aan het Drawing Centre in Diepenheim, eerder een belangwekkende tentoonstelling over tekenen gemaakt, *Into Drawing*, met het werk van 22 in Nederland werkende en wonende kunstenaars, die reisde naar het Parijs, Florence en Duitsland. In *All About Drawing* hebben zij hun krachten gebundeld.

Zij hebben de importantie van de tekenkunst gezien en de rol van Nederland als koploper sinds het midden van de jaren '80 opgemerkt. Je kunt echt letterlijk teruggaan naar de holbewoners om aan te tonen dat de mens altijd getekend heeft. Bij de enorme ontwikkeling die de kunst sindsdien heeft doorgemaakt heeft het tekenen altijd ernaast bestaan. Niet alleen in de beeldende kunst. Ook architecten, beeldhouwers, choreografen, modeontwerpers en andere ontwerpers tekenen eerst. Met de tekening wordt de eerste aanzet van het kunstwerk gezet. Een schets, en daarmee heeft de tekening een open karakter en de associatie met experiment. Het hoeft niet af te zijn. En tegelijkertijd staat het dichtst bij de kunstenaar, een lijn is zo gezet, bij wijze van spreken, uit het hart via de hand op het papier. Maar het is ook kwetsbaar, als het uiteindelijke kunstwerk er dan is, dan denkt niemand meer aan de tekening. De tekening heeft zich echter in de loop der tijd ontwikkeld tot een autonoom medium met eigen uitdrukkingsmogelijkheden. Vanaf het midden van de jaren 1980 is er in Nederland en vanaf begin jaren 1990 ook in

Rosemin Hendriks, *Zonder titel*, 2010,
houtskool, pastel en contékrijt op papier, 152 x 134,5 cm (foto: Clemens Boon)

de rest van Europa en Noord-Amerika een hausse op gang gekomen. Tekeningen zijn niet meer alleen de kleine schetsjes in een boekje, maar vellen van groot formaat, waarmee de tekenaar de beschouwer de tekening heel direct kan laten ervaren en de kunstenaar nieuwe mogelijkheden heeft. Ofwel met het gekriebel verder te gaan en de toeschouwer meenemen in een langere reis ofwel te tekenen met een groter gebaar met inkt of verf, waarmee het werk weer in de buurt komt van een schilderij. De tekenkunst houdt stand en past misschien wel heel goed in deze tijd, waarin individualisme hoogtij viert en iedereen vrij zijn eigen kunst maakt. In een periode waarin het meest geconsumeerde beeld die van het scherm is en van foto's al dan niet gemanipuleerd. Tekenen is laagdrempelig en een manier om ergens commentaar op te leveren, denk aan een snorretje op het gezicht van een politicus. En commentaar leveren hoort ook heel erg bij deze tijd. Maar deze tekenars zijn beeldende kunstenaars.

De tentoonstelling is fantastisch, een lust voor het oog en een aanzet tot een heleboel nieuwe tentoonstellingen. Toch moet er een kritische noot worden geplaatst. Het is niet het voorgespiegelde overzicht van de ontwikkeling van de tekenkunst in de laatste vijftig jaar. Als je naar de geboortedata van de kunstenaars kijkt zijn die over de tijd goed verdeeld. Het merendeel, 84 van de 100, is geboren tussen 1940 en 1970. Maar het getoonde werk is, op een paar uitzonderingen na, gemaakt in het eerste decennium van de 21ste eeuw, waarvan de meeste zelfs in 2010. En dat is heel leuk, het geeft echt een actueel beeld van de hedendaagse tekenkunst in al haar verschijningsvormen en toont aan dat het meer dan springlevend is.

**All About Drawing. 100 Nederlandse Kunstenaars
is te bezoeken tot en met 28 augustus 2011 in het
Stedelijk Museum Schiedam, Hoogstraat 112;
www.stedelijkmuseumschiedam.nl**

Bespreekbaar, juist als je nog fit bent

Matrice

uitvaartbegeleiding

Telefoon 010 - 273 24 24 www.matrice.nl
Prins Bernhardlaan 121 Schiedam

ALLES IN DE BOEKHANDEL

Boekhandel J.S. van Leeuwen
Broersvest 85
3111 ED Schiedam

Boekhandel Post Scriptum
Hof van Spaland 31
3121 CA Schiedam

MAAR OOK COMPLEET OP INTERNET

www.boekhandelmanleeuwen.nl
www.postscriptum.nl

www.TOORMAN.nl

T O O R M A N
ARCHITECTEN - SCHIEDAM

L'ARCHITECTURE
C'est un jeu magnifique!

(Le Corbusier, 1937 - 1965)

PLEIN EENDRAGT 11b, SCHIEDAM

t 010 | 246 70 40 e INFO@TOORMAN.NL

Schiedam

Lange Haven 54-56
Tel. 010-4732751

Rotterdam-Centrum

Delftsevaart 26
Tel. 010-2132993

Rotterdam-H'berg

Bergse Dorpsstraat 25
Tel. 010-2180067

www.debontekoe.nl

DE UITGAVE VAN MUSIS WORDT MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR:

BASTIAANS & VAN RIET ACCOUNTANTS, SCHIEDAM

BOKX VASTGOED ONTWIKKELING B.V., ROTTERDAM

FACILICOM BEDRIJFSDIENSTEN, SCHIEDAM

FONTIJNE BEHEER B.V., VLAARDINGEN

HATENBOER WATER - DRINKWATERBEHANDELING, SCHIEDAM

IRADO, AFVAL, REINIGING EN DIENSTVERLENING, SCHIEDAM

NICOVERKEN HOLLAND B.V., SCHIEDAM

SNELWEG TRANSPORT, SCHIEDAM

podium
c a f é
de graauwe hengst

Lange Haven 28
3111 CG Schiedam
Tel. 010 426 05 66

gewoon....gezellig....!
Proeflokaal 't Sterretje

Openingsijden:
Maandag t/m Woensdag 11:30 uur - 23:00 uur
Donderdag 11:30 uur - 01:00 uur
Vrijdag 11:30 uur - 02:00 uur
Zaterdag 16:00 uur - 02:00 uur
Zondag 16:00 uur - 23:00 uur

Keuken:
Lunch: maandag t/m vrijdag 11:30 uur tot 14:30 uur
Diner: alle dagen 17:00 uur t/m 21:30 uur, donderdag en vrijdag tot 22:00 uur

**Sulkenhavenweg 180
3113 BG Schiedam
010- 473 24 34
www.proeflokaalsterretje.nl
peter.sterretje@wxs.nl**

Nuchter in Schiedam!

Bij Herman Jansen zit vakmanschap in de genen. Al sinds 1777. Dat proef je in alles. In onze oer-Hollandse handelsgeest bijvoorbeeld. Maar ook in onze innovatiekracht, klantgerichtheid en de waarde die we hechten aan duurzame relaties. Dat maakt ons tot de solide internationale handelspartner, producent en distributeur van smaakvolle gedistilleerde dranken, wijnen en siropen.

**herman
jansen**

FINEST DRINKS SINCE 1777

Herman Jansen Beverages Nederland B.V.

Postbus 14 3100 AA Schiedam +31 (0)10 409 10 00

www.hermanjansen.com

Geniet, maar drink met mate.

DRINKWIJZER.INFO